

Хмельницький національний університет
Факультет економіки і управління
Кафедра фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Хомича Богдана Васильовича
Прізвище, ім'я, по батькові студента(ки)

на здобуття ступеня вищої освіти бакалавра

Доходи банку: суть, склад та особливості формування в сучасних умовах на прикладі АТ «Сенс Банк»
назва теми

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
Шифр і назва галузі знань

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Шифр і назва спеціальності

Освітня програма «Фінанси, банківська справа та страхування»
Назва

КРФБС 020061.01.23.00

Виконав студент IV курсу, групи ФБС-20-1 Хомич
Підпис

Богдан ХОМИЧ
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Керівник ст. викладач
Науковий ступінь, посада Гордєєва
Підпис

Тетяна ГОРДЕЄВА
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Нормоконтролер: к.е.н., ст. викладач
посада Сидорчук
Підпис

Юлія СИДОРЧУК
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

До захисту допускаю:

Зав. кафедри ФБСС

д-р, екон. наук, професор

Хрущ
Підпис

Ніла ХРУЩ
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

14 06 2024 р.

Хмельницький 2024

Зміст

	С.
Вступ	5
1 Теоретико-організаційні засади формування доходів банку	7
1.1 Економічна сутність та склад доходів банку	7
1.2 Особливості формування та законодавче регулювання доходів банку	12
2 Аналітико-практичні аспекти формування доходів банку	23
2.1 Аналіз сучасного процесу формування доходів банків України та фінансово-господарської діяльності АТ «Сенс Банк» у 2021-2023 роках	23
2.2 Напрями вдосконалення формування доходів банків на основі аналізу особливостей діяльності АТ «Сенс Банк» в 2021-2023 роках	42
Висновки	50
Список використаних джерел	53
Додатки	57

Вступ

Актуальність теми. Основою стабільності економіки країни є налагоджена та ефективно функціонуюча банківська система. Природа банківської діяльності полягає у тісній взаємодії зі структурою ринку через потоки капіталу на фінансовому ринку. Відображення ефективності діяльності банку відбувається через певні фінансові показники, серед яких важливе місце посідає дохід банку, що є основою для обрахунку фінансового результату. В сучасних умовах ведення банківської справа та бізнесу в Україні зростає роль та значення стабільного формування доходів банку для забезпечення відтворюваності у його діяльності та отримання індикативно запланованого рівня прибутку. Зазначене створює умови для набуття конкурентних переваг на ринку банківських послуг за рахунок генерування відповідного рівні доходів, тому дослідження особливостей процесу формування доходів банківських установ, особливо у надскладних умовах сьогодення є актуальним питанням.

Дослідженню проблем аналізу доходів присвячені праці таких науковців та фахівців-практиків: Герасимович А.М., Зоря О. П., Криклій О. А., Мороз А.М., Парасій-Вергуненко І. М., Савлук М.І., Стойко О. Я., Снігурська Л. П., Фатюха Н. Г. та інших. Високо оцінюючи вклад авторів-дослідників, наголосимо на об'єктивній потребі подальшого поглиблення теоретичних досліджень та практичних розробок, щодо визначення, класифікації та формування доходів банку.

Метою кваліфікаційної роботи є поглиблення теоретико-методичних засад і практичних рекомендацій щодо формування доходів банку.

Відповідно меті дослідження були поставлені такі завдання:

- узагальнити теоретичні положення щодо сутності поняття «доходи банку», охарактеризувати складові та види доходів банку;
- дослідити теоретико-організаційні та нормативно-правові основи процесу формування доходів банку;

– здійснити аналіз сучасного процесу формування доходів банків України та фінансово-господарської діяльності АТ «Сенс Банк» у 2021-2023 роках;

– окреслити основні напрямки вдосконалення формування доходів банків на основі аналізу особливостей діяльності АТ «Сенс Банк».

Об'єктом дослідження в кваліфікаційній роботі є процес формування доходів банку.

Предметом дослідження є теоретико-методичні аспекти та практичні рекомендації щодо процесу формування доходів банку.

Під час дослідження використовувалися загальнонаукові та спеціальні методи, а саме: абстрактної логіки, декомпозиції, якісного аналізу – для критичного вивчення сутності понять «доходи банку», «дохідність»; статистичного та порівняльного аналізу, узагальнення, синтезу – для оцінювання сучасного процесу формування доходів банків України; метод статистичних порівнянь – для визначення стану та структури активів, пасивів, дохід та витрат АТ «Сенс Банк»; графічні та табличні методи – для відображення розрахованих фінансово-економічних показників діяльності вітчизняних банків та наочного зображення результатів проведеного аналізу та досліджень.

Інформаційну базу дослідження становили законодавчі та нормативно-правові акти України, офіційні матеріали статистики, монографії дослідження, наукові публікації вчених-економістів щодо процесів формування доходів банківських установ, інформаційні Інтернет-ресурси, наглядова статистика НБУ, фінансова звітність та інформація з офіційного сайту АТ «Сенс Банк».

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи – 52 сторінки. Робота містить 15 таблиць, 18 рисунків та 4 додатки. Список використаних джерел складається із 40 найменувань.

1 Теоретико-організаційні основи доходів банку

1.1 Економічна сутність та склад доходів банку

Головною метою функціонування банку є отримання прибутку. Відповідно до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку і звітності, «фінансовим результатом банківської діяльності є отримання чистого прибутку, котрий є доходом, який залишився після покриття усіх загальних банківських витрат, податкових платежів та відрахувань до фондів» [19]. Важливість прибутку для банку не підлягає сумніву, адже є джерелом для виплати дивідендів, створення банківських фондів тощо. Отримання достатнього прибутку сприяє банкам у залученні нового капіталу, дозволяє наростити обсяги і якість послуг, що надаються клієнтам банку, та стимулює керівництво банку до вдосконалення та інтенсифікації діяльності, пошуку резервів зниження витрат та розвитку банківських технологій. Найважливішим «фактором впливу на розмір банківського прибутку є розмір отриманого від банківської діяльності доходу» [31].

«Банківська діяльність – залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб» [24]. На підставі отриманої від регулятора банківської ліцензії окрім фінансових послуг, банк має право надавати інші послуги. Надання банком послуг генерує отриманням ним доходів. Поняття дохідності банку віддзеркалює сукупний позитивний результат банківської діяльності у всіх його сферах господарсько-фінансової та комерційної діяльності. За їх рахунок покриваються усі витрати банку, формується прибуток, чий обсяг визначає суму дивідендів, зростання власних коштів та розвиток пасивних і

активних операцій. Сучасні підходи науковців до тлумачення поняття «доходи банку» наведені в таблиці 1.1

Таблиця 1.1 – Визначення поняття «доходи банку» різними авторами

Автор	Визначення
Булюк В. В.	«Доходи банку формуються за рахунок загальної суми грошових коштів, які надходять до банку у результаті здійснення активних операцій та надання інших банківських послуг» [2]
Герасимович А.М.	«Доходи банку – це зростання економічних вигод протягом періоду, що аналізується, в результаті реалізації банківського продукту та іншої діяльності банку у вигляді збільшення активів або зменшення зобов'язань» [1]
Кобилянська Г. Ю.	«Банківські доходи – це складові загального економічного результату банківської діяльності, а саме збільшення економічних вигод» [8]
Криклій О.А.	«Доход банку – кошти, які надійшли в розпорядження банку в результаті його діяльності» [11]
Кушнарьова А. А., Бурковська А. В.	«Доходи банківської установи – це загальна сума грошових коштів, що надходять до банківської установи в результаті здійснення активних операцій та надання інших банківських послуг» [12]
Макаренко Ю. П., Мороховець К. С.	«Доходи банку – це загальна сума грошових коштів, що надходять до банку в результаті здійснення активних операцій та надання інших банківських послуг» [13]
Парасій- Вергуненко І.М.	«Доходи банку – це збільшення економічної вигоди за сукупністю господарських операцій, які ведуть до: збільшення суми активів без відповідного збільшення суми її зобов'язань; зменшення суми зобов'язань без відповідного зменшення суми її активів» [22]
Стельмах В.С.	«Доходи банку – це сукупний дохід від усієї активної діяльності банківської установи» [5]
Стойко О.Я.	«Доходи банку – загальна сума коштів, отриманих банком від здійснення активних операцій. До них відносять: отримані відсотки, доходи і комісія від надання послуг, доходи від операцій з цінними паперами, валютою, золотом та інші доходи» [36]
Фатюха Н. Г., Гришунова Т. А.	«Доходом банку збільшення економічних вигод протягом звітного періоду у формі надходжень чи поліпшення активів або зменшення зобов'язань, результатом чого є збільшення власного капіталу» [37]
Шелудько В.М.	«Доходи банку — це загальна сума грошових коштів, що надходять до банку в результаті здійснення активних операцій та надання інших банківських послуг» [38]

Джерело: складено на основі [1,2, 5, 8, 11, 12, 13, 22, 36, 37, 38]

Згідно з Правилами бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України «дохід – збільшення економічних вигід протягом звітного періоду у формі надходжень чи поліпшення активів або зменшення зобов'язань, результатом чого є збільшення власного капіталу, за винятком збільшення, пов'язаного з внесками учасників» [29].

Отже, на основі визначень із законодавства та визначень науковців, наведених в таблиці, можна зробити висновок про те, що доходи банку розглядаються: як сукупний результат від здійснення банківської діяльності та від змін в балансі активів та пасивів. Таким чином, сутність доходів банку необхідно розглядати як з економічної, так і бухгалтерської точки зору. Дохід з економічної точки зору являється коштами, що є у банку в розпорядженні в результаті його діяльності [23].

Вище ми вже зазначали, як визначається дохід через збільшення активів або зменшення зобов'язань відповідно до «Правил бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України». Додаймо, що у міжнародній практиці дохід визначається як «валові надходження грошових коштів та інших коштів, які виникають у процесі звичайної господарської діяльності підприємства від продажу продукції, надання послуг і використання ресурсів підприємства іншими підприємствами (проценти, дивіденди, тощо)» [18].

Підсумуємо, що дохід банку є сумою грошових та інших коштів, що отримані банком як результат банківської діяльності та використання його ресурсів іншими суб'єктами підприємництва.

Доходи банку виступають базою розвитку його діяльності, що забезпечує вирішення певних завдань, як-от: основна частина доходів банку використовується для покриття понесених ним витрат на здійсненні банківських операцій та надання послуг, що забезпечує самоокупність; частина доходів виступає є джерелом утворення чистого прибутку, за рахунок якого створюються фонди та резерви для розвитку та зниження ризиків. Виконуючи ці завдання, в довгостроковій перспективі банк розвивається та підтримує самофінансування цього розвитку протягом тривалого періоду часу.

Обсяг доходів комерційного банку в обов'язковому порядку повинен бути більшим ніж його витрати, створюючи таким чином умови для отримання банком позитивного фінансового результату – прибутку. Слід відмітити, що частина доходів банку використовується на створення та поповнення резервів для покриття ймовірної реалізації ризиків. Для результативності діяльності банку потрібно, аби обсяг доходів банку не лише покривав його витрати та резерви під ризики, але також забезпечував умови регулярності надходження доходів.

Джерела доходів комерційних банків розкриваються відповідно до видів банківських операцій та послуг та групуються за різними класифікаційними критеріями та характерними ознаками (таблиця 1.2).

Таблиця 1.2 – Класифікація доходів банку

Критерій, ознака класифікації	Види доходів
1. За формою отримання	Процентні, непроцентні (комісійні, інші)
2. За відображенням доходів у фінансовій звітності	Доходи операційної діяльності, фінансової діяльності, інвестиційної діяльності
3. За місцем виникнення доходів	В розрізі підрозділів, філій, центрів фінансової відповідальності, клієнтів
4. За якістю	Адекватні, випадкові, авантюрні
5. За приналежністю	В розрізі видів операцій, продуктів, фінансових інструментів, портфелів
6. За частотою отримання	Стандартні, невизначені
7. За речовою формою	Готівка, рахунки, цінні папери, матеріальні об'єкти
8. За джерелами отримання	Підприємницькі структури, домогосподарства, біржі, держава
9. За строками	Постійні, змінні

Джерело: складено на основі [9, 27, 32].

Відповідно, за формою отримання доходи банку розподіляються на процентні та непроцентні, останні включають комісійні та інші. Процентні доходи являють собою плату позичальника банку за користування позиченими

коштами за період часу користування ними. Позику клієнту банк може оформляти напряму через кредитний договір або через сек'юритизацію, тобто через інвестиції у цінні папери різних емітентів, що представлені на фондовому ринку.

До непроцентних доходів відносять усі інші доходи банку, окрім процентних, а саме наприклад такі: комісійні доходи, дивіденди, доходи від операцій з іноземною валютою та рештою валютних цінностями, інші доходи від посередницьких, консультаційних, довірчих, трастових операцій.

Групують доходи за місцем виникнення в розрізі підрозділів, філій, центрів фінансової відповідальності, клієнтів з метою підвищення якості складання планів, контролю, а також, наприклад, для обрахунку фінансового результату окремо за підрозділом або ж для дослідження та аналізу ефективності роботи підрозділів банку.

Класифікація доходів за приналежністю, зокрема в розрізі типових груп клієнтів або за окремими типами банківських операцій, дозволяє в індивідуальному порядку визначати шляхи та методи щодо їх оптимізації з метою сприяння економії ресурсів банку на витратах в процесі здійснення банківської діяльності та більш ефективному їх витрачання.

Якість доходів також беруть за основу їх класифікації та розподіляють доходи на:

- адекватні, що є найякіснішими і надходять від основних видів банківської діяльності;
- випадкові, що мають більш низьку якість та до складу їх відносять надзвичайні (погашення списаної заборгованості), спекулятивні (валютний арбітраж) та доходи від інших операцій (нараховані фінансові санкції, продаж майна, фінансових інструментів тощо);
- авантюрні, що низькоякісні або практично неякісні доходи, отримані у випадку порушення договірних зобов'язань, недостатньої оплати комісійних у відсотках від суми платежу.

Також банківські доходи за критерієм кореляції їх динаміки із динамікою обсягу розміщених коштів можна розподілити на постійні та змінні. Для постійних доходів ця кореляція практично відсутня, до таких доходів відносять: «доходи від розрахунково-касового обслуговування, доходи траст-відділів, комісійні збори, штрафи та пеня, інші нарахування за надані послуги, операційні інші доходи» [35]. Щодо постійних доходів загальний їх обсяг не змінюється в результаті зміни обсягу розміщених в активи коштів, проте обсяг постійних доходів на одиницю розміщених в активи коштів зменшується під час збільшення їх суми та збільшується під час зниження суми розміщених в активи коштів. Змінними доходами є такі, сума котрих змінюється прямо-пропорційно до зміни сум розміщених в активи коштів. До таких доходів відносять: «проценти та збори за кредитами, наданими банком, проценти за вкладками в інших банках, проценти за облігаціями підприємств» [35].

1.2 Особливості формування та законодавче регулювання доходів банку

Загальний механізм формування доходів банку, досліджений у роботі Вагнера Х., полягає у тому, що акумулюють депозити клієнтів та сплачують відсотки за користування ними [40]. Далі банки або інвестують ці залучені кошти у цінні папери, або надають кредити клієнтам-позичальникам. Коли відсотки, що банк отримує за позиками, більші ніж відсотки, що банк сплачує за депозитами, тоді банк отримує чистий процентний дохід. Чистий процентний спред є визначальним фактором прибутку банку.

Також банки отримують комісійний дохід, який вони стягують за свої послуги, в тому числі: консультації з управління активами, комісія за обслуговування поточних рахунків, комісія за овердрафт, комісія з банкоматів, проценти та комісія за платіжні картки тощо.

Особливості формування доходів банку можна розглядати з двох точок зору: в розрізі видів діяльності (операційна, фінансова, інвестиційна) та за природою (процентні, непроцентні). Розглянемо особливості формування доходів банку за цими критеріями розподілу.

Відповідно до класифікації видів діяльності у НП(С)БО 1 на операційну, інвестиційну та фінансову, банк визнає доходи та витрати за кожним видом діяльності [27]. Під час визнання доходів та витрат банк керується принципом нарахування: «відображення в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності доходів і витрат під час їх виникнення незалежно від дати надходження або сплати грошових коштів» [29].

На рисунку 1.1 наведено види доходів, що генеруються в результаті операційної діяльності.

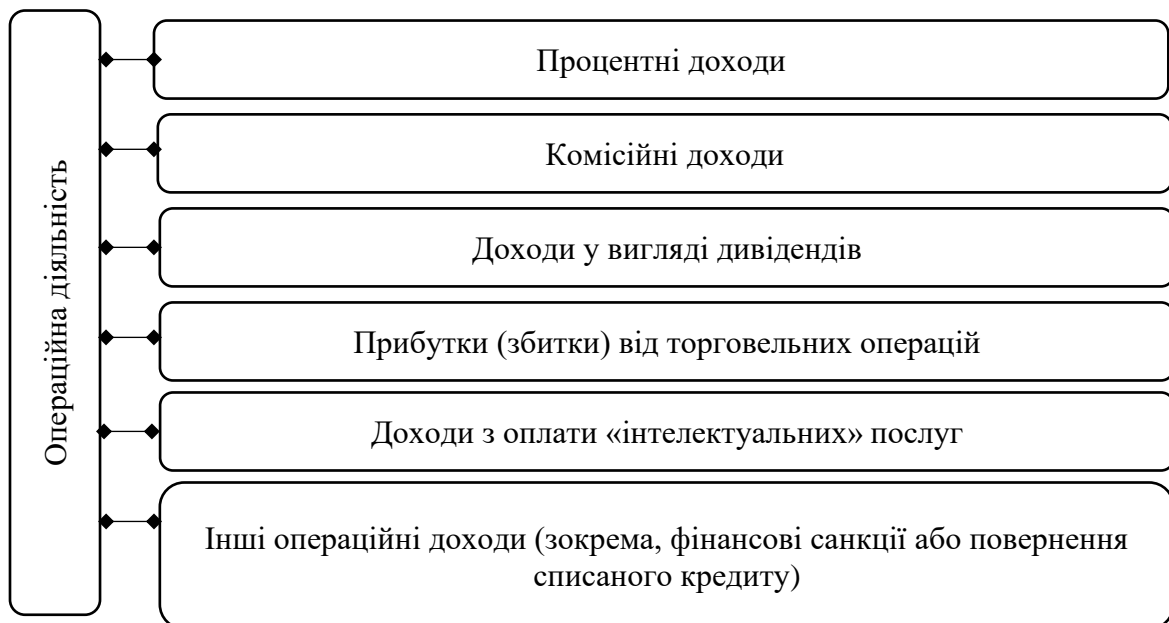

Рисунок 1.1 – Різновиди доходів від операційної діяльності банку

(складено на основі [34])

Операційна діяльність банку охоплює усі його основні банківські операції та послуги як фінансового посередника на ринку, в результаті ведення яких формується більша частка його доходів. Розглянемо особливості формування

доходів від операційної діяльності в розрізі типів операцій та груп активів, що їх генерують. Процентні доходи генерують ті активи банку, що носять назву дохідних або робочих або ще підпроцентних. «Дохідні активи – це активи, які приносять банківській установі процентний дохід. До їх складу належать: кредитний портфель, кошти, розміщені в інших комерційних банках, кошти, вкладені в цінні папери, інші активи, які приносять дохід» [14].

Процентні доходи, які можна згрупувати на ті доходи, що формуються за гривневими кредитами, та ті доходи, що формуються за валютними кредитами; на доходи від процентів за депозитами у банках, за лізингом клієнтам та за портфелем боргових цінних паперів, можуть бути оптимізовані в рамках конкурентних, ресурсних, соціальних зовнішніх обмежень, а також обмежень щодо їх якості. Так, наприклад, з метою обмеження ризику частка прострочених кредитів не повинна перевищувати 2-5 % у структурі доходів банку.

Комісійні – це непроцентні доходи, до яких належать плата за відкриття та ведення усіх видів рахунків клієнтів, комісії за лізинг, факторинг, доходи від агентських, трастових, управлінських послуг тощо, є за своєю суттю відшкодувальними та повинні напряду відповідати понесеним на їх виконання витратам та опосередковано якості операції, проте їх надмірне зростання у структурі доходів банку може означати втрату якості банківського управління та іміджу банку.

Доходи у вигляді дивідендів – це непроцентні доходи від інвестиційної діяльності, а саме дивіденди за пайовими цінними паперами та доходи від спільної діяльності, в окремих випадках можуть бути значно завищені, оскільки їх дохідність лише у вигляді винятку є єдиною метою інвестицій. Частіше передбачається досягнення іншої мети, що спричиняється до зниження дохідності у порівнянні із витратами на управління, інформатизацію, диверсифікацію та інше.

Торговельні – це непроцентні доходи, до яких належать купівля-продаж валюти, цінних паперів та інших фінансових інструментів, а саме ф'ючерсів та

опціонів, а також валютний ділінг та арбітраж. Результат від торговельних операцій має спекулятивну природу та пов'язаний з діяльністю, котру банк веде самостійно, а не за дорученням клієнтів. Зазвичай, вони сформовані завдяки короткостроковим коливанням котировок фінансових активів, формуються внаслідок нетрадиційних банківських операцій, що не є дуже характерними та доволі ризикованими для банків. Відповідно, частка таких доходів у складі доходів банку обмежена внаслідок їх нестабільної природи, отже, розраховувати на їх максимізацію не доводиться.

Доходи від оплати послуг – це непроцентні «інтелектуальні» послуги, а саме посередницькі послуги, консультації, гарантії, поручительства, та доходи від оплати за оренду нематеріальних активів: певних методичних розробок, ноу-хау, програмного забезпечення, розроблених чи придбаних банком, особливо це актуально в контексті діджиталізації банківського сектору. Їм притаманна найвища якість та характеризують вони банківський менеджмент як компетентний та високопрофесійний. У разі успішної реалізації таких інтелектуальних ноу-хау та відповідних інвестицій за умови відносно невеликих операційних витрат, такі доходи можуть стати стабільними та гарантованими. В окремих випадках дохідність цієї групи операцій передбачає максимізацію таких доходів.

Натомість, інші доходи, наприклад отримані банком фінансові санкції: штрафи, пені тощо, що накладені на проблемних позичальників з погляду формування доходами банку, є дуже негативними та мають бути мінімізовані. Оскільки, вони лише погіршують і без того складний фінансовий стан позичальників за проблемними кредитами, що ускладнює виконання ними зобов'язань, а до того ж лише частково покривають збитки, і доволі часто, навпаки, сприяють наростанню збитків, тому знижують імідж банку, як такого що судиться зі своїм клієнтами, а це порушує партнерські відносини. На відміну від цієї категорії, доходи від повернення списаного кредиту в результаті проведеної санації проблемного позичальника та відновлення іміджу, може

бути лише частковим відшкодуванням понесених банком збитків. Відповідно такі доходи мають бути мінімізовані.

Інвестиційна діяльність банку, в контексті даної класифікації відповідно до НП(С)БО 1, є придбанням і реалізацією тих необоротних активів та фінансових інвестицій, котрі не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів. На рисунку 1.2 відображено доходи, що генеруються в результаті інвестиційної діяльності.

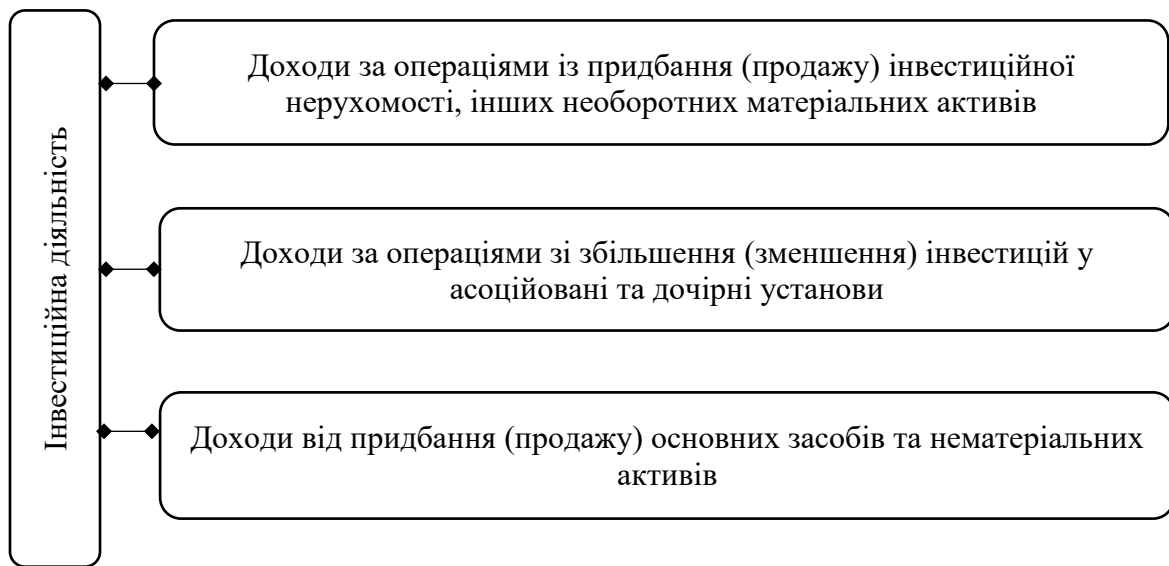

Рисунок 1.2 – Різновиди доходів від інвестиційної діяльності банку
(складено на основі [34])

Банківські установи можуть беруть участь в інвестиційному процесі, обслуговуючи рух коштів клієнтів-інвесторів та призначені для інвестиційних цілей; співпрацюючи із клієнтами в процесі мобілізації накопичень та заощаджень і спрямовуючи їх на інвестиційні цілі шляхом роботи на фондовому ринку; вкладаючи в інвестиційний процес власні та залучені ресурси.

Інвестиційна нерухомість банку, як-от: земля чи споруда або ж частина споруди чи їх поєднання, утримується банком з метою отримання орендних платежів та/або приросту вартості капіталу, але не для використання у виробництві або для продажу під час звичайної діяльності. Це є реальні

інвестиції банку, щоб отримувати доходи від них, спочатку потрібні капіталовкладення.

В контексті, інвестицій в асоційовані та дочірні установи стаття 50 Закону «Про банки і банківську діяльність» визначає певні обмеження щодо інвестицій банків у капітал інших юридичних осіб. Зокрема, «пряма або опосередкована участь банку у статутному капіталі будь-якої юридичної особи не може перевищувати 15 відсотків регулятивного капіталу банку. Сукупні інвестиції банку у статутні капітали юридичних осіб не можуть перевищувати 60 відсотків розміру регулятивного капіталу банку» [24].

Фінансова діяльність банку – це діяльність, котра призводить до змін розміру та складу власного і позикового капіталів. Доходи, що генеруються в результаті здійснення операцій, пов’язаних із фінансовою діяльністю, наведені на рисунку 1.3.

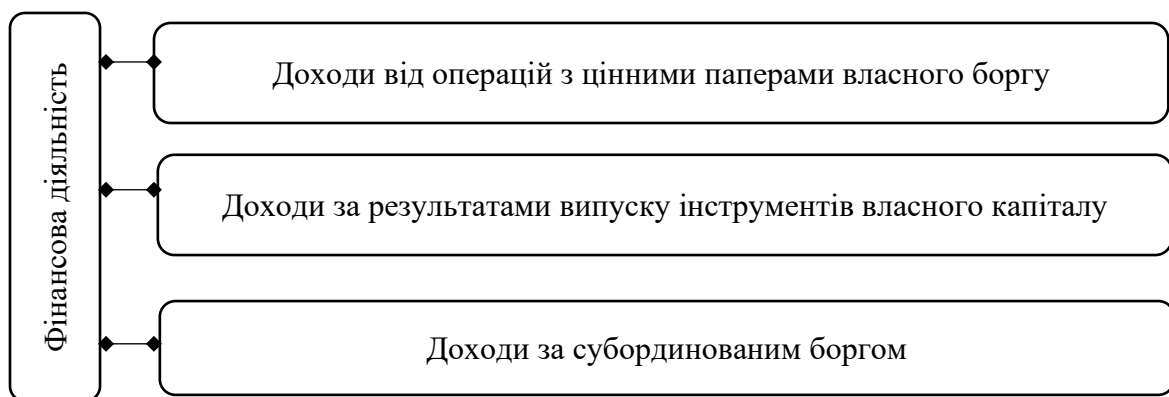

Рисунок 1.3 – Різновиди доходів від фінансової діяльності банку
(складено на основі [34])

З метою мобілізації грошових коштів банк може здійснювати операції з цінними паперами власного боргу, пропонуючи клієнтам, що стануть його кредиторами, банківські продукти у формі власних ощадних сертифікатів, векселів, облігацій та інших цінних паперів власного боргу. Зазначена сек'юритизація дозволяє банку залучити додаткові ресурси, а з іншого цінні

папери власного боргу зможуть самостійно обертатись на фондовому ринку, набуваючи ролі об'єктів купівлі-продажу.

Випуск інструментів власного капіталу банку призначений «захистити боргових інвесторів від перших збитків та отримання будь-якого залишкового доходу від об'єкта інвестування» [26].

Окрім досліджених вище особливостей формування доходів банку в розрізі видів діяльності, розглянемо ще особливості формування доходів банку залежно від природи їх утворення: процентні та непроцентні. Практика сучасного банківництва свідчить, що процентні доходи становлять до близько 70% доходів банку та складаються із: «процентних доходів від надання кредитних послуг; доходів від інвестицій у цінні папери; інших процентних доходів» [15, с. 13].

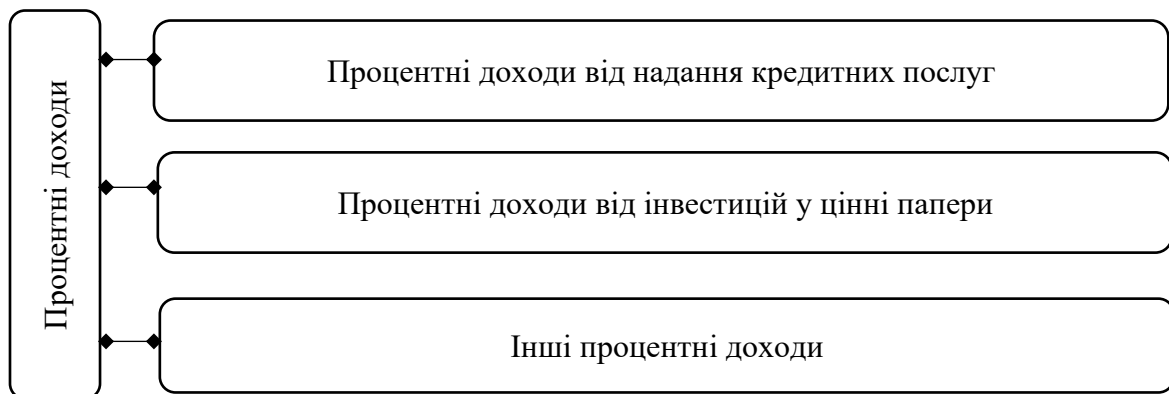

Рисунок 1.4 – Процентні доходи банку (складено на основі [34])

Процентні доходи банку від кредитування можна розподілити в розрізі клієнтів та контрагентів: «процентні доходи за кредитами суб'єктам господарської діяльності та фізичним особам; доходи за коштами, розміщеними в інших банках та в центральному банку; процентні доходи за депозитами в інших банках та за кредитами, наданими іншим банківським установам» [15, с. 13].

Доходи від інвестицій у цінні папери розподіляють за видами цінних паперів – інвестиційні та торгівельні. Інші процентні доходи генеруються через здійснення банком операцій з філіями банку та за позабалансовими операціями.

Відповідно, до непроцентних доходів відносять усі решта доходів, котрі не є процентними за своєю природою (рисунок 1.5).

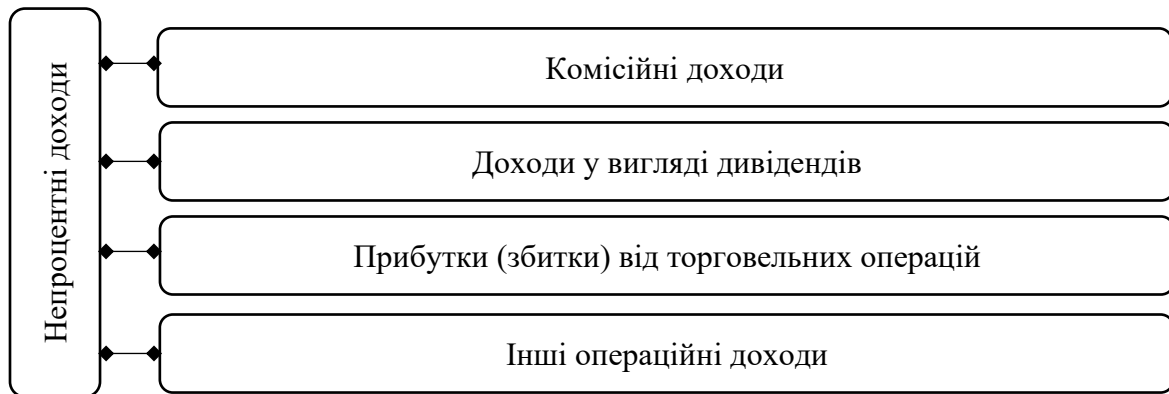

Рисунок 1.5 – Різновиди непроцентних доходів (складено на основі [34])

Комісійні доходи виникають під час надання конкретних послуг, і сума доходу від них розраховується пропорційно сумі активу або зобов'язання чи є фіксованою. Доходи у вигляді дивідендів виникають в результаті використання банком цінних паперів із нефіксованим прибутком. Прибутки від торговельних операцій це результат від операцій з купівлі-продажу фінансових інструментів. Інші операційні доходи не пов'язані з інвестиційною та фінансовою діяльністю та включають доходи від оперативного лізингу, штрафи та пені, отримані за банківськими операціями [15].

Оскільки, найбільш практика сучасного банківництва свідчить про зростаючу роль комісійних доходів в діяльності банків, наведемо їх деталізацію на рисунку 1.6

Внаслідок розрахунково-касового обслуговування клієнтів, кредитного обслуговування, трастового обслуговування, операцій ринках валюти та цінних паперів, що стосуються купівлі-продажу активів за дорученням клієнтів, утворюється комісійний дохід банку, сума якого розраховується пропорційно

до суми об'єкту надання послуги. Комісійні доходи генеруються практично за всіма послугами банку.

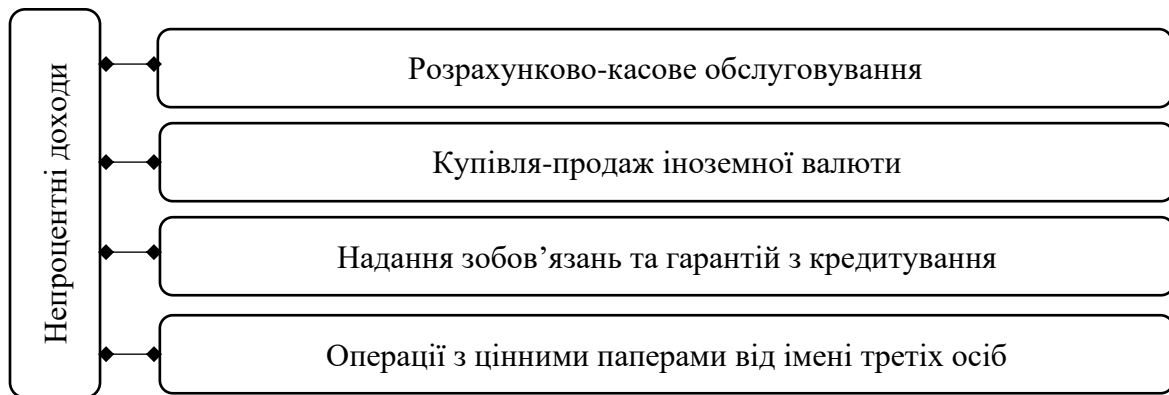

Рисунок 1.6 – Різновиди комісійних доходів (складено на основі [34])

Окремо варто зауважити на особливостях формування такого модернового типу доходів як цифрові банківські доходи. Враховуючи пришвидшену пандемією діджиталізацію вітчизняної економіки, а особливо банківського її сектору, можна виокремити такі їх групи, як-от: традиційні банківські доходи, отримані через онлайн-канали, доходи як результат кооперування із постачальниками інноваційних послуг (банківські соціальні платформи тощо), дохід від цифрових послуг (одержання, обробка та використання інформаційних потоків, захист та зберігання інформації) тощо.

Отже, банки мають на меті збільшення доходів на фоні скорочення рівня витрат за операціями. Поточний стан вітчизняної банківської системи характеризується зниженням обсягів кредитування, що є головним генератором процентних доходів, а також активним очищенням кредитних портфелів банків від непрацюючих кредитів. В світлі цього актуальності набирає питання збільшення оборотів за комісійними та іншими посередницькими операціями, котрі дадуть можливість банку генерувати необхідний дохід без необхідності використання власних та залучених ресурсів, і із мінімальним рівнем ризикованості операцій.

Прагнення отримання якомога більших доходів може призвести до наростання рівня ризику банку. Процентні доходи займають найбільшу частку, їх генерують підпроцентні активи – це кредити різним групам позичальників, інвестиції в цінні папери та в асоційовані та дочірні компанії. Всі зазначені активи є ризиковими, і чим більший ризик, тим більшим буде дохід. Відповідно, банки з метою нарощення доходів може входити у високоризикові активи і накопичувати ймовірність негативної реалізації – отримання збитків.

Державне регулювання банківської діяльності базується на протекційних та превентивних заходах. Суть превентивних заходів полягає в обмеженні доступу до банківської діяльності через ліцензування та обмеження сфер діяльності, в недопущенні ймовірних негативних наслідків, у встановленні лімітів на проведення певних видів банківських операцій для обмеження необґрунтованих ризиків, у визначенні вимог до розміру та структури власного капіталу банку, до ліквідності та диверсифікації банківських активів з метою уникнення ризиків.

Суть протекційних заходів полягає у їх здійсненні у разі виникнення загрозової для банку ситуації, котра може спричинитись до банкрутства банку. Протекційні заходи на рівні держави включають: функціонування фонду гарантування вкладів фізичних осіб; вимога щодо формування банками резервів для відшкодування можливих збитків за активними операціями; рефінансування Національним банком України комерційних банків.

Важливе місце у системі державного регулювання банківської діяльності займає нагляд, що здійснює НБУ. Скоординована за вертикаллю система банківського нагляду НБУ функціонує як єдиний механізм та передбачає реєстрацію банків, ліцензування їх діяльності, аналіз та контроль дотримання економічних нормативів НБУ, фінансовий моніторинг та застосування санкцій у разі порушення правил, а також реорганізацію банків з метою їх оздоровлення. Дані заходи сприяють підвищенню рівня безпеки та фінансової стійкості банків, зменшенню рівня ризиковості й банкрутств. Ключовим тут є

аспект орієнтації нагляду на реальні ризики банківської діяльності відповідно до методичних вказівок з інспектування банків «Система оцінки ризиків» [17].

Ризик-орієнтований нагляд здійснюється через поєднання в систему компонентів нагляду: аналіз звітності, система раннього попередження, система класифікації за ступенем фінансової стійкості, оцінка системної стійкості банківського сектору. На меті такого нагляду є виявлення в діяльності зон підвищеного ризику, реальних та потенційних проблем. Цей нагляд дає змогу передбачити майбутній стан банку та вжити адекватних заходів.

Отже, уся сукупність доходів банку формується з метою отримання банком позитивного фінансового результату, та перебуває під ризик-орієнтованим наглядом НБУ з метою недопущення неконтрольованого наростання ризиків в процесі прагнення банків до зростання своїх доходів.

2 Аналітико-практичні аспекти формування доходів банку

2.1 Аналіз формування доходів банків України та фінансово-господарської діяльності АТ «Сенс Банк» у 2021-2023 роках

В наш час банківська система України є, без перебільшення, одним із найбільш розвинутих елементів господарського механізму країни, оскільки її реформування розпочалось раніше за інші сектори та відбувається безперервно. Це відбулось в контексті визначення ключової ролі банків в процесі переходу до ринкової економіки. Починаючи з 2020 року банківський сектор України зазнає суттєвого впливу чинників «force majeure» і постійно «тримає удар». Адже система не зазнала економічного краху, навіть під загрозою фізичного знищення в умовах ведення активних бойових дій на території нашої країни. Пандемія дала суттєвий поштовх для стрімкого запровадження цифрових інновацій та систем дистанційного обслуговування та спілкування із клієнтами. Стійкість та інноваційність банківської системи є запорукою успішної економіки країни. Динаміка кількості банків в Україні з 2020 року свідчить про поступове скорочення їх кількості (рисунок 2.1).

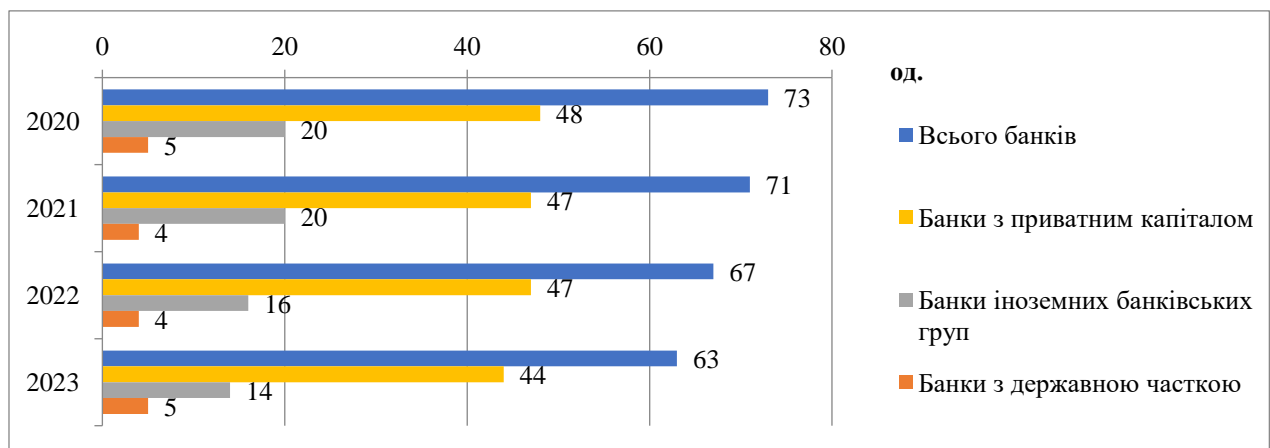

Рисунок 2.1 – Динаміка кількості банків України у 2020-2023 рр.

(побудовано на основі [20])

На ринку залишаються найсильніші, що здатні витримувати конкуренцію та протистояти викликам та загрозам зовнішнього середовища. В свою чергу для клієнтів це означає надання більш якісних послуг та інноваційного обслуговування. У таблиці 2.1 наведено основні кількісні та якісні показники, що характеризують діяльність банківської системи України у 2020-2023 рр.

Таблиця 2.1 – Показники діяльності банківської системи України у 2020-2023 рр.

Показники	Роки				Приріст, %		
	2020	2021	2022	2023	2021/ 2020	2022/ 2021	2023/ 2022
Загальні активи, млн грн	2 205 915	2 358 982	2 716 883	3 308 621	+6,9	+15,2	+21,8
Резерви, млн грн	383 074	305 054	363 291	365 816	-20,4	+19,1	+0,7
Чисті активи, млн грн	1 822 841	2 053 928	2 353 592	2 942 806	+12,7	+14,6	+25,0
Власний капітал, млн грн	209 460	255 678	218 549	296 797	+22,1	-14,5	35,8
Зобов'язання, млн грн	1 613 381	1 798 250	2 135 043	2 646 009	+11,5	+18,7	+23,9
Кредити та заборгованість клієнтів, млн грн	595 881	766 876	688 072	688 376	+28,7	-10,3	+0,04
Інвестиції в цінні папери, млн грн	785 788	829 823	1 017 117	1 445 127	+5,6	+22,6	+42,1
Кошти клієнтів, млн грн	1 377 386	1 539 720	1 931 571	2 435 960	+11,8	+25,4	+26,1
Витрати на податок на прибуток, млн грн	3 811	6 375	7 335	73 452	+67,3	+15,1	+901,4
Чистий прибуток (збиток), млн грн	39 727	77 530	24 716	86 545	+95,2	-68,1	+250,2
ROE, %	18,97	30,32	11,31	29,16	-46,7	+11,9	+157,8
ROA, %	2,18	3,77	1,05	2,94	+73,2	-72,2	+180,1
Мультиплікатор капіталу	8,70	2,68	10,77	9,92	-69,2	+302,1	-7,9
Чистий процентний спред, %	5,16	6,28	7,30	7,92	+21,7	+16,2	8,5

Джерело: складено на основі [20]

З рисунку 2.2 бачимо сталу позитивну динаміку зростання чистих активів та зобов'язань банків, а от власний капітал в цілому по системі коливається. Падіння на 14,5% спостерігалось у кризовому 2022 році, проте вже у 2023 році власний капітал банківської системи зріс на 35,8% і перевершив навіть рівень 2020 року.

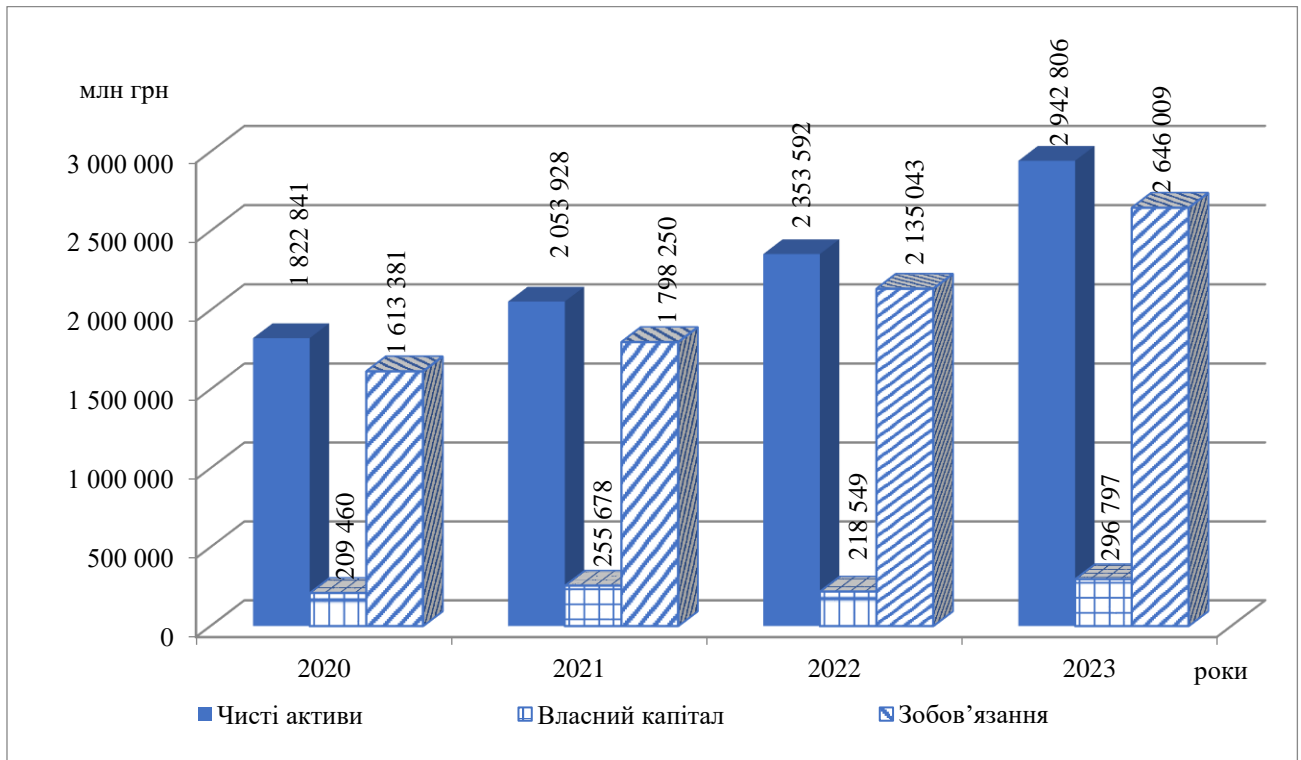

Рисунок 2.2 – Динаміка чистих активів, власного капіталу та зобов'язань банківської системи України у 2020-2023 рр. (побудовано на основі [20])

Кредитний портфель та портфель цінних паперів банківської системи, як два основних джерела формування процентних доходів, демонструють загалом за період зростання. Хоча портфель цінних паперів банків зростає набагато більш значними темпами, ніж кредитний. Слід відмітити, що у 2022 році відбулось скорочення кредитного портфеля на 10,3%, і в 2023 році приріст склав всього 0,04%. В той же час інвестиції в цінні папери зростали: на 5,6% у 2021 р., на 22,6% у 2022 р. та на 42,1% у 2023 р. За станом на 01.01.2024 р. портфель цінних паперів банківської системи був удвічі більшим ніж кредитний портфель.

Варто відмітити стійку тенденцію зростання коштів клієнтів, залучених до банківської системи. Їх приріст становив: 11,8% у 2021 р., 25,4% у 2022 р. та 26,1% у 2023 р.

Динаміка чистого прибутку, як основного результату діяльності банківської системи України у 2020–2023 рр., наведена на рисунку 2.3.

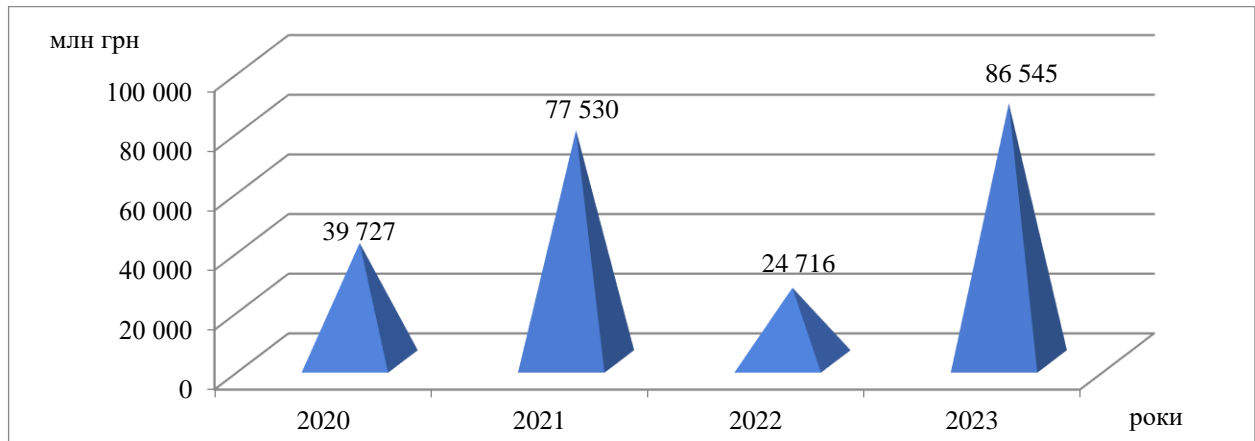

Рисунок 2.3 – Динаміка чистого прибутку банківської системи України у 2020–2023 рр. (побудовано на основі [20])

Як бачимо, прибуток 2023 року перевершив навіть 2021 рік, що до того вважався рекордним. Варто також відмітити і рекордну суму податку на прибуток, що сплатили банки у 2023 році, адже у порівнянні із попередніми роками вона є більшою 10 разів. Якісні показники прибутковості – ROE та ROA повторюють динаміку коливань чистого прибутку, адже він лежить в основі їх розрахунку. Позитивним є зростання показника чистого спреда, що свідчить про ефективність процентної політики банківської системи в цілому.

Розглянемо тепер доходи банківської системи, що є основою для отримання позитивного фінансового результату. В таблиці 2.2 наведено склад доходів банківської системи України у 2020–2023 рр. Аналіз показує стійку динаміку зростання доходів на фоні коливання витрат і зменшення їх у 2021 р. на 13,3% та на 39,3% у 2023 р. Якраз в ці роки найбільшим у періоді був чистий прибуток банківської системи.

Таблиця 2.2 – Динаміка доходів банківської системи України у 2020-2023 рр.

Показники	Роки, млн грн				Приріст, %		
	2020	2021	2022	2023	2021/ 2020	2022/ 2021	2023/ 2022
Процентні доходи	147 743	168 749	216 992	304 502	+14,2	+28,6	40,3
- доходи від операцій з юридичними особами	53 142	54 898	72 847	91 490	+3,3	+32,7	+25,6
- доходи від операцій з фізичними особами	50 025	57 230	55 436	51 355	+14,4	-3,1	-7,4
- доходи від операцій з цінними паперами	44 576	56 622	88 709	161 657	+27,0	+56,7	+82,2
Чистий процентний дохід/(Чисті процентні витрати)	84 848	117 646	151 632	201 453	+38,7	+28,9	+32,9
Комісійні доходи	70 640	93 206	85 568	97 088	+31,9	-8,2	+13,5
Чистий комісійний дохід / (Чисті комісійні витрати)	46 508	58 050	50 147	50 142	+24,8	-13,6	0
Торговий результат	21 507	(83)	43 525	30 263	-100,4	+52301,8	-30,5
- результат від переоцінки	-11 634	3 231	-8 105	-2 812	-127,8	-350,9	-65,3
- результат від операцій з купівлі-продажу	6 878	10 730	34 810	28 568	+56,0	+224,4	-17,9
- результат від операцій з фінансовими активами та зобов'язаннями	26 262	(14 044)	16 820	4 507	-153,5	+219,8	-73,2
Інші операційні доходи	6 813	7 434	8 097	9 900	+9,1	+8,9	+22,3
Інші доходи	3 468	4 537	3 206	4 501	+30,8	-29,3	+40,4
Всього доходів	163 145	187 583	256 607	296 259	+15,0	+36,8	+15,5
Всього витрат	119 607	103 679	224 556	136 262	-13,3	+116,6	-39,3
Прибуток/(збиток) до оподаткування	43 537	83 904	32 050	159 997	+92,7	-61,8	+399,2
Витрати на податок на прибуток, млн грн	3 811	6 375	7 335	73 452	+67,3	+15,1	+901,4
Чистий прибуток	39 727	77 530	24 716	86 545	+95,2	-68,1	+250,2

Джерело: складено на основі [20]

На рисунку 2.4 наведено динаміку складу доходів банківської системи.

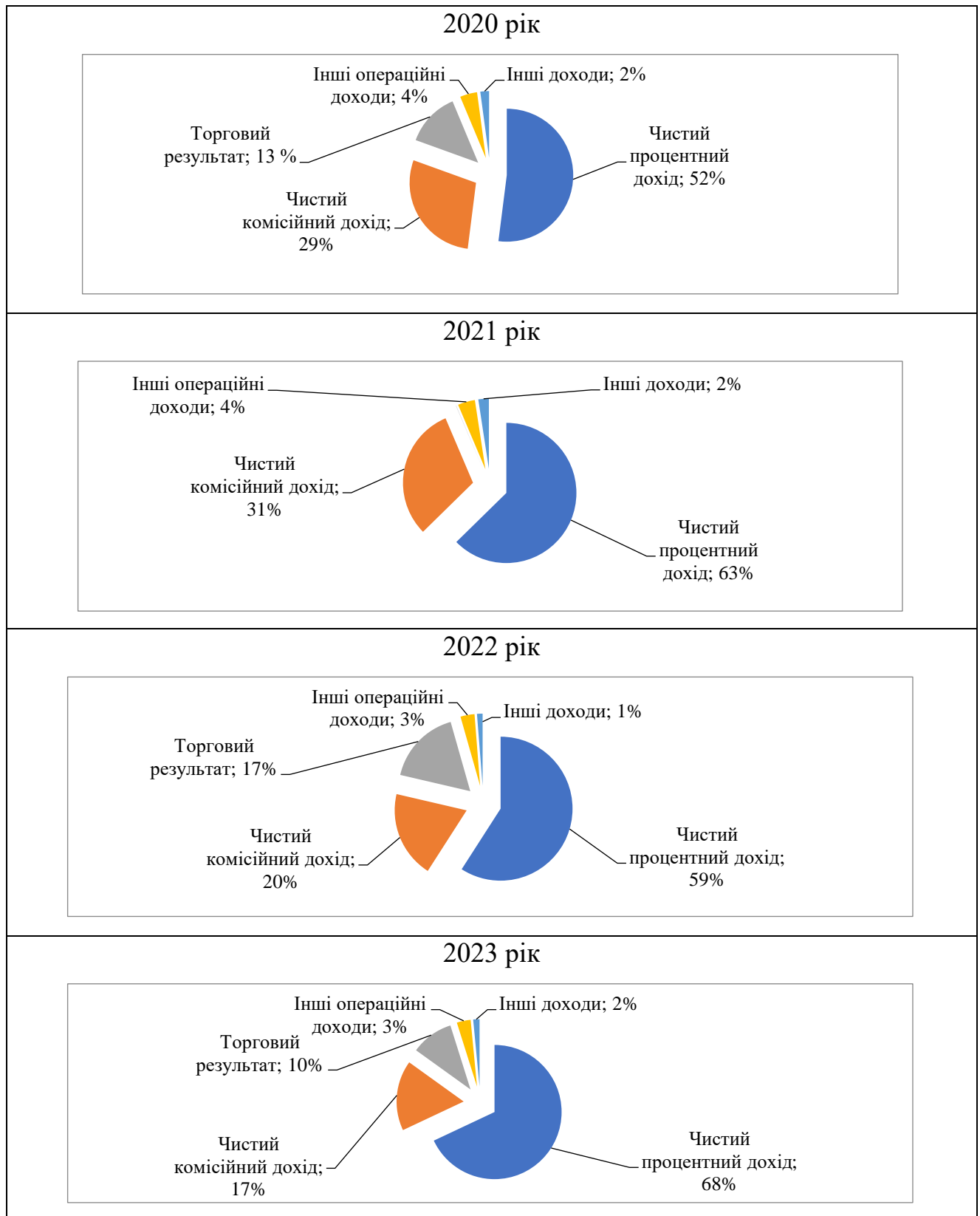

Рисунок 2.4 – Динаміка складу доходів банківської системи України у 2020-2023 рр. (побудовано на основі [20])

Найбільшу частку у доходах банківської системи займає чистий процентний дохід, частка його зросла на кінець періоду до 68% порівняно із початковими 52%. Проте з 29% до 17% скоротився чистий комісійний дохід. Слід відмітити, що у 2021 р. торговий результат банківської системи був від'ємним і становив 83,4 млн грн. Цьому причиною став значний обсяг від'ємного результату від операцій з фінансовими активами та зобов'язаннями, що становив 14 044 млн грн, і не міг бути перекритий іншими позитивними складовими, що формують торговий результат. Проте цей епізод не став трендом, і вже у 2022-2023 рр. торговий результат в цілому по системі складав 17% щорічно. Отже, можемо позитивно охарактеризувати сукупний результат діяльності банківської системи протягом 2020-2023 рр., оскільки основні результативні показники демонструють позитивну динаміку.

За даними НБУ щодо структури процентного доходу банківської системи держава забезпечує близько 50% усіх процентних доходів банківської системи. Зокрема, «у структурі процентних доходів найбільшу частку мають доходи від кредитування бізнесу та населення – близько 40%, ще 20% – це доходи від вкладень у внутрішні державні облігації і біля 30% – від вкладень у депозитні сертифікати» [4].

Зазначимо, що доходи за ОВДП в портфелі банківської системи оплачує Міністерство фінансів України, а доходи за депозитними сертифікатами – Національний банк України, також, значна частка кредитування банків відбувається за державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%», що передбачає відшкодування процентних платежів за рахунок державного бюджету. Отже, саме тому сукупно близько половини процентних доходів банків забезпечує держава. У 2022 р. дохід банків від депозитних сертифікатів НБУ склав 40,3 млрд грн, а у 2023 р. вже 48,6 млрд грн. Ставка за сертифікатами овернайт НБУ у 2022 р. була 20% річних, за 3-місячними – 25%, а у 2023 р. зменшилися до 18% і 22% відповідно [4].

Далі розглянемо функціонування окремого банку та особливості формування його доходів на прикладі АТ «Сенс Банк». Акціонерне товариство

«СЕНС БАНК» (Sense Bank) є одним із найбільших українських банків. Банк був заснований ще у 1992 році та має довгу історію участі в злиттях та поглинаннях (M&A) банківських установ на вітчизняному ринку за участі іноземних інвесторів. З 2001 року банк функціонував під назвою АТ «Альфа-Банк» та з 2004 року входив до складу АВН Holdings S.A.(Люксембург). У березні 2021 року рішенням НБУ банк було включено до списку системно важливих банків, оскільки за обсягом активів він перебував у ТОП-10 найбільших фінансових установ України. 11.07.2022 р. було оголошено про зміну назви, і з 01.12.2022 р. «Альфа-Банк Україна» змінив назву на «Сенс Банк» та створено новий бренд Sense Bank. 03.05.2023 р. холдинг АВН Holdings заявив про вихід із російських активів. 20.07.2023 року НБУ вивів із ринку АТ «Сенс Банк» та звернувся з пропозицією щодо його націоналізації. 22.07.2023 р. Мінфін України та ФГВФО уклали договір купівлі-продажу акції банку у повному обсязі за 1 грн, і таким чином Sense Bank перейшов у власність держави та став п'ятим державним банком у вітчизняній банківській системі. І третім з націоналізованих.

Відбулось це оскільки АТ «Сенс Банк» посідає провідні позиції на банківського ринку, є одним зі стійких та надійних банків, входить до переліку з 15 системно важливих банків України, а також є одним із переліку 7 спеціалізованих ощадних банків, відповідно йти на процедуру його банкрутства не було резону та потребувало би дуже великих виплат вкладникам, чії депозити застраховані у ФГВФО. В роки до повномасштабного вторгнення банк отримав низку відзнак:

- 2021 рік – найкращий банк за версією видання Global Finance;
- 2021 рік – № 3 серед «50 провідних банків України» за версією «Фінансового клубу», «The Best Consumer Digital Bank in Ukraine» за версією Global Finance;
- 2022 рік – «Найкращий SME-банк в Україні» за версією SME Bank Awards.

Поточні актуальні рейтинги АТ «Сенс Банк» наведені в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Поточні рейтинги АТ «Сенс Банк»

Агентство	Вид рейтингу	Рівень
Fitch Ratings Ltd	В іноземній валюті	
	довгостроковий рейтинг дефолту емітента	ССС-
	короткостроковий рейтинг дефолту емітента	С
	рейтинг стійкості	ссс-
	рейтинг підтримки	ns
	В національній валюті	
	довгостроковий рейтинг дефолту емітента	ССС
	За національною шкалою	
	довгостроковий рейтинг	AA-(ukr)
	прогноз	Стабільний
Експерт-рейтинг	За національною шкалою	
	довгостроковий рейтинг	uaAAA
	прогноз	Стабільний

Джерело: складено на основі [21]

У таблиці 2.4 подано основні показники діяльності банку за 2021-2023 рр.

Таблиця 2.4 – Динаміка показників діяльності АТ «Сенс Банк» за 2021-2023 рр.

Показники	Роки			Абсолютне відхилення		Відносне відхилення	
	2021	2022	2023	2022/ 2021	2023/ 2022	2022/ 2021	2023/ 2022
Чисті активи, млн грн	115 722	75 035	108 860	-40 687	+33 825	-35,16	+45,08
Кредити надані, млн грн	60 334	42 663	33 856	-17 671	-8 807	-29,29	-20,64
Кошти клієнтів, млн. грн	89 497	61 168	95 144	-28 330	+33 976	-31,65	+55,55
Власний капітал, млн грн	12 933	13 079	11 445	+146	-1 634	+1,13	-12,49
Чистий прибуток (збиток), млн грн	3 346	-6 965	5 039	-10 312	+12 005	-308,17	-172,35
ROE, %	25,87	-53,26	44,03	-79,13	+97,29	-305,84	-182,67
ROA, %	2,89	-9,28	4,63	-12,17	+13,91	-421,04	-149,87
Мультиплікатор капіталу	8,95	5,74	9,51	-3,21	+3,77	-35,88	+65,79
Чистий процентний спред,%	6,23	11,12	5,93	+7,14	+7,43	+57,00	+37,79

Джерело: розраховано на основі [20]

Аналізований період діяльності банку майже повністю весь проходив в умовах дії воєнного стану, а до нього – в умовах карантинних обмежень через пандемію, відповідно сам факт виживання банку в таких складних умовах вже є позитивним. Як вже зазначалось вище банк займав провідні позиції на ринку до націоналізації по причині підсанкційних кінцевих бенефіціарів, відповідно завданням номер один в поточних умовах, вже як державного банку, для АТ «Сенс Банк» стало втримати зайняту нішу. Як бачимо з показників у таблиці 2.4 найгіршим за результатами для банку став кризовий 2022 рік, що й не дивно. Суттєво скоротились чисті активи, надані кредити та кошти клієнтів, хоча натомість зріс власний капітал, але фінансовий результат року – чистий збиток – був у 2 рази більшим ніж чистий прибуток у попередньому 2021 році.

Проте вже за результатами роботи у 2023 році банк знову у прибутковій зоні, із чистим прибутком, що становить 2/3 збитку попереднього року. Позитивними також є якісні показники роботи банку, такі як мультиплікатор капіталу та чистий процентний спред.

Для ґрунтовного аналізу діяльності АТ «Сенс Банк» впродовж трьох років побудуємо таблиці за даними річної фінансової звітності [20] (Додатки А, Б, В), у котрих проаналізуємо динаміку та структуру активів, власного капіталу та зобов'язань (таблиці 2.5 – 2.9).

Таблиця 2.5 – Динаміка активів АТ «Сенс Банк» за 2021-2023 рр.

Активи	Роки			Абсолютне відхилення, тис.грн		Відносне відхилення, %	
	2021	2022	2023	2022/ 2021	2023/ 2022	2022/ 2021	2023/ 2022
1	2	3	4	5	6	7	8
Грошові кошти та еквіваленти	7 973 050	5 094 427	8 829 723	-2 878 623	+3 735 297	-36	+73
У т.ч. готівкові кошти	5 025 758	2 157 145	2 878 288	-2 868 613	+721 143	-57	+33
У т.ч. кошти в НБУ	2 947 292	2 937 282	5 956 212	-10 011	3 018 930	-0,3	103
Фінансові активи, що обліковуються через прибуток або збиток	838 543	20 343	692 850	-818 200	+672 507	-98	+3306

Кінець таблиці 2.5

1	2	3	4	5	6	7	8
у т.ч. що рефінансуються НБУ	0	0	692 850	0	+692 850	0	+100
Кошти в інших банках	16 105 979	9 268 776	13 495 037	-6 837 203	+4 226 261	-42	+46
Кредити та заборгованість клієнтів	60 334 148	42 662 922	33 856 066	-17 671 226	-8 806 856	-29	-21
Кредити та заборгованість юридичних осіб	36 004 887	29 463 327	24 912 170	-6 541 560	-4 551 157	-18	-15
Кредити та заборгованість фізичних осіб	24 329 261	13 199 595	8 943 896	-11 129 666	-4 255 699	-46	-32
Цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю	9 827 763	3 677 023	17 856 555	-6 150 740	+14 179 532	-63	+386
у т.ч. що рефінансуються НБУ	9 796 377	3 646 957	17 823 901	-6 149 420	+14 176 944	-63	+389
Цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю	13 716 676	8 520 442	28 426 772	-5 196 234	+19 906 331	-38	+234
у т.ч. що рефінансуються НБУ	12 910 483	8 010 079	28 242 625	-4 900 404	+20 232 546	-38	+253
Інвестиції в асоційовані та дочірні компанії	7 000	7 000	7 000	0	0	0	0
Інвестиційна нерухомість	476 674	507 278	545 091	+30 603	+37 814	+6	+7
Дебіторська заборгованість щодо поточного податку на прибуток	1 981	1 964	2 018	-17	+54	-1	+3
Відстрочений податковий актив	852 369	847 369	583 168	-5 000	-264 202	-1	-31
ОЗ та нематеріальні активи	4 122 605	3 563 066	3 697 704	-559 540	+134 639	-14	+4
Інші фінансові активи	408 531	404 059	456 171	-4 472	+52 112	-1	+13
Інші активи	1 056 183	460 300	412 096	-595 883	-48 204	-56	-10
Чисті активи	115 721 503	75 034 967	108 860 252	-40 686 536	+33 825 285	-35	+45

Джерело: розраховано на основі [20]

За даними таблиці 2.5 бачимо, що активи банку в цілому за досліджений період незначно скоротились: на 6 861 251 млн грн або на 5,5%, однак спочатку у 2022 році дуже скоротились на 40 686 млн грн або на 35 %, проте вже у 2023 році стрибкоподібно зросли на 33 825 млн грн або на 45%. Динаміка активів банку наведена на рисунку 2.5.

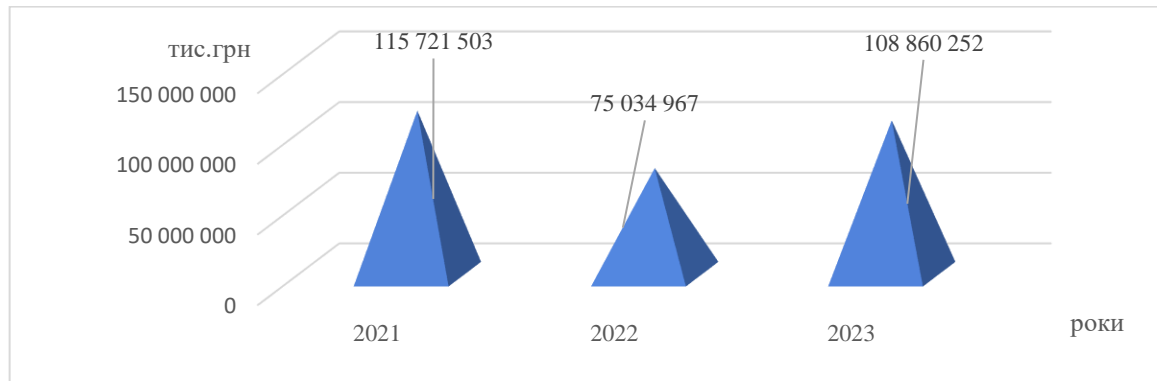

Рисунок 2.5 – Динаміка активів АТ «Сенс Банк» за 2021-2023 рр.

(побудовано на основі [20])

Відповідно до головного тренду 2022 року практично усі складові активів АТ «Сенс Банк» скорочувались, лише на 30 603 тис.грн або ж на 6% зросла вартість інвестиційної нерухомості. Проте вже у 2023 році приблизно половина груп активів демонстрували позитивну динаміку. Скоротилась лише вартість кредитів як юридичних, так і фізичних осіб, відстрочений податковий актив та інші активи. У структурі активів АТ «Сенс Банк» (таблиця 2.6) найбільшу частку протягом дослідженого періоду займають кредити та заборгованість клієнтів, проте відповідно до зменшення їх обсягів за період скоротилась і питома вага кредитів у активах банку: з 52,14% у 2021 р. до 31,10% у 2023р.

На кінець дослідженого періоду за величиною частки в активах кредити наздоганяють інвестиції в цінні папери. Цінні папери, що обліковуються через інший сукупний дохід зросли з 8,49% у 2021 р. до 16,40% у 2023р., а цінні папери, що обліковуються за амортизованою собівартістю зросли з 11,85% у 2021 р. до 26,11% у 2023р. Відповідно, на кінець періоду портфель цінних паперів банку є більшим за його кредитний портфель.

Таблиця 2.6 – Динаміка структури активів АТ «Сенс Банк» за 2021-2023 рр.

У відсотках

Активи	Частка в активах			Зміна в структурі	
	2021	2022	2023	2022/ 2021	2023/ 2022
Грошові кошти та їх еквіваленти	6,89	6,79	8,11	-0,10	+1,32
у т.ч. готівкові кошти	4,34	2,87	2,64	-1,47	-0,23
у т.ч. кошти в НБУ	2,55	3,91	5,47	1,37	1,56
Фінансові активи, що обліковуються через прибуток або збиток	0,72	0,03	0,64	-0,70	+0,61
у т.ч. що рефінансуються НБУ	0	0	0,64	0	+0,64
Кошти в інших банках	13,92	12,35	12,40	-1,57	+0,04
Кредити та заборгованість клієнтів	52,14	56,86	31,10	+4,72	-25,76
Кредити та заборгованість юридичних осіб	31,11	39,27	22,88	+8,15	-16,38
Кредити та заборгованість фізичних осіб	21,02	17,59	8,22	-3,43	-9,38
Цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	8,49	4,90	16,40	-3,59	+11,50
у т.ч. що рефінансуються НБУ	8,47	4,86	16,37	-3,61	+11,51
Цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю	11,85	11,36	26,11	-0,50	+14,76
у т.ч. що рефінансуються НБУ	11,16	10,68	25,94	-0,48	+15,27
Інвестиції в асоційовані та дочірні компанії	0,01	0,01	0,01	0	0
Інвестиційна нерухомість	0,41	0,68	0,50	+0,26	-0,18
Дебіторська заборгованість щодо поточного податку на прибуток	0,002	0,003	0,002	+0,001	-0,001
Відстрочений податковий актив	0,74	1,129	0,536	+0,39	-0,59
Основні засоби та нематеріальні активи	3,56	4,75	3,40	+1,19	-1,35
Інші фінансові активи	0,35	0,54	0,42	+0,19	-0,12
Інші активи	0,91	0,61	0,38	-0,30	-0,23
Чисті активи, усього	100	100	100	0	0

Джерело: розраховано на основі [20]

Далі за розмірами питомої ваги йдуть кошти в інших банках, частка яких скоротилась з 13,92% у 2021 р. до 12,40% у 2023 р. Із 6,89% у 2021 р. до 8,11% у 2023 р. зросла частка грошових коштів та їх еквівалентів, причому готівкова їх складова скоротилась, а зросли саме кошти в НБУ. Питома вага решти складових активів банку становлять незначне відсоткове значення. Далі проаналізуємо динаміку зобов'язань та власного капіталу АТ «Сенс Банк», котрі виступають джерелами формування ресурсів банку для його активних операцій (таблиця 2.7).

Таблиця 2.7 – Динаміка зобов'язань АТ «Сенс Банк» за 2021-2023 рр.

Зобов'язання	Роки			Абсолютне відхилення, тис.грн		Відносне відхилення, %	
	2021	2022	2023	2022/ 2021	2023/ 2022	2022/ 2021	2023/ 2022
1	2	3	4	5	6	7	8
Кошти отримані від НБУ	8 616 962	3 279 437	0	-5 337 525	-3 279 437	-62	-100
Кошти банків	83 335	32 398	24 577	-50 937	-7 822	-61	-24
Кошти клієнтів	89 497 286	61 167 697	95 143 899	-28 329 589	+33 976 202	-32	+56
у т.ч. кошти юридичних осіб	40 582 337	18 180 378	47 342 788	-22 401 959	+29 162 410	-55	+160
у т.ч. кошти на вимогу	34 129 131	17 083 016	39 224 863	-17 046 115	+22 141 847	-50	+130
у т.ч. кошти фізичних осіб	48 910 668	42 981 711	47 797 518	-5 928 957	+4 815 807	-12	+11
у т.ч. кошти на вимогу	25 781 711	16 430 475	14 437 474	-9 351 236	-1 993 001	-36	-12
Фінансові зобов'язання	53 101	833 761	265	+780 660	-833 496	+1470	-100
Боргові цінні папери, емітовані банком	4 677	1 812	0	-2 865	-1 812	-61	-100
Інші залучені кошти	0	0	6 771	+0	+6 771	0	+100
Зобов'язання щодо поточного податку на прибуток	0	55	137	+55	+82	+100	+148
Резерви за зобов'язаннями	321 659	212 127	324 181	-109 532	+112 054	-34	+53
Інші фінансові зобов'язання	1 249 526	737 799	937 396	-511 727	+199 598	-41	+27
Інші зобов'язання	1 598 066	839 163	977 571	-758 903	+138 408	-47	+16
Субординований борг	1 363 910	1 961 440	0	+597 530	-1 961 440	+44	-100
Усього зобов'язань	102 788 522	69 065 690	97 414 798	-33 722 833	+28 349 108	-33	+41

Джерело: розраховано на основі [20]

З таблиці 2.7 бачимо той же самий тренд, що й по активах: зобов'язання в цілому за період дещо скоротились: на 5 374 млн грн або +5,2%, однак спочатку у 2022 році дуже скоротились на 33 722 млн грн або на 33 %, проте вже у 2023 році стрибкоподібно зросли на 28 349 млн грн або на 41%. Динаміка зобов'язань наведена на рисунку 2.6.

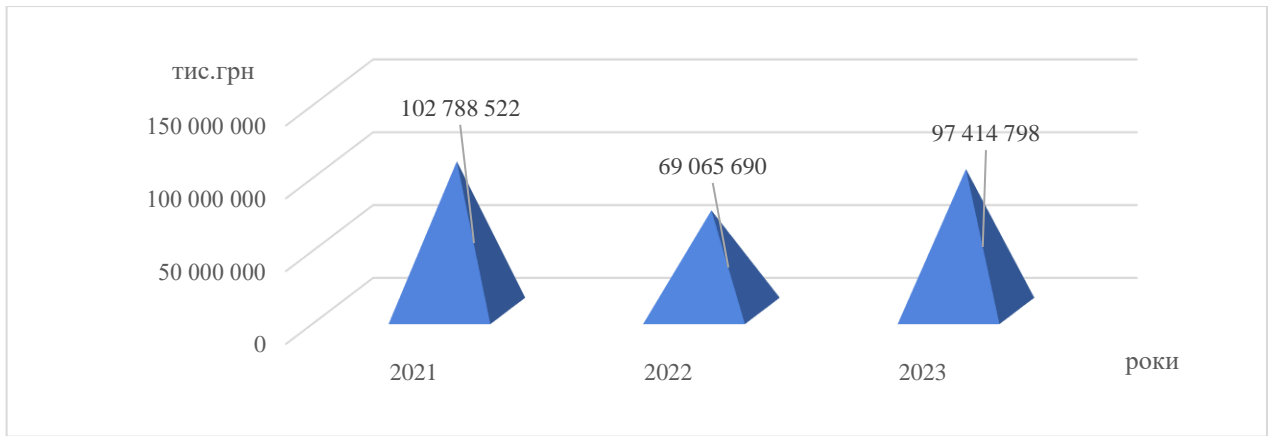

Рисунок 2.6 – Динаміка зобов'язань АТ «Сенс Банк» за 2021-2023 рр.
(побудовано на основі [20])

Загалом зобов'язання банку становлять 84-89% усіх пасивів (таблиця 2.8).

Таблиця 2.8 – Динаміка структури зобов'язань АТ «Сенс Банк» за 2021-2023 рр.
У відсотках

Зобов'язання	Частка в активах			Зміна в структурі	
	2021	2022	2023	2022/ 2021	2023/ 2022
Кошти отримані від НБУ	7,45	3,99	0	-3,45	-3,99
Кошти банків	0,07	0,04	0,02	-0,03	-0,02
Кошти клієнтів	77,34	74,46	87,40	-2,88	+12,94
у т.ч. кошти юридичних осіб	35,07	22,13	43,49	-12,94	+21,36
у т.ч. кошти на вимогу	29,49	20,80	36,03	-8,70	+15,24
у т.ч. кошти фізичних осіб	42,27	52,32	43,91	+10,06	-8,42
у т.ч. кошти на вимогу	22,28	20,00	13,26	-2,28	-6,74
Фінансові зобов'язання	0,0459	1,015	0	+0,969	-1,015
Боргові цінні папери, емітовані банком	0,004	0,002	0	-0,002	-0,002
Інші залучені кошти	0	0	0,01	0	+0,01
Зобов'язання з податку на прибуток	0	0,0001	0,0001	+0,0001	+0,0001
Резерви за зобов'язаннями	0,28	0,26	0,30	-0,02	+0,04
Інші фінансові зобов'язання	1,08	0,90	0,86	-0,18	-0,04
Інші зобов'язання	1,38	1,02	0,90	-0,36	-0,12
Субординований борг	1,18	2,39	0	+1,21	-2,39
Усього зобов'язань	88,82	84,08	89,49	-4,75	+5,41
Усього пасивів	100	100	100	0	0

Джерело: розраховано на основі [20]

У структурі зобов'язань АТ «Сенс Банк» (рисунок 2.7) найбільшу частку займають кошти клієнтів, в складі яких протягом 2021-2022 років переважали

кошти фізичних осіб, проте у 2023 році обсяг коштів юридичних осіб значно зріс і практично зрівнявся із обсягом коштів фізичних осіб.

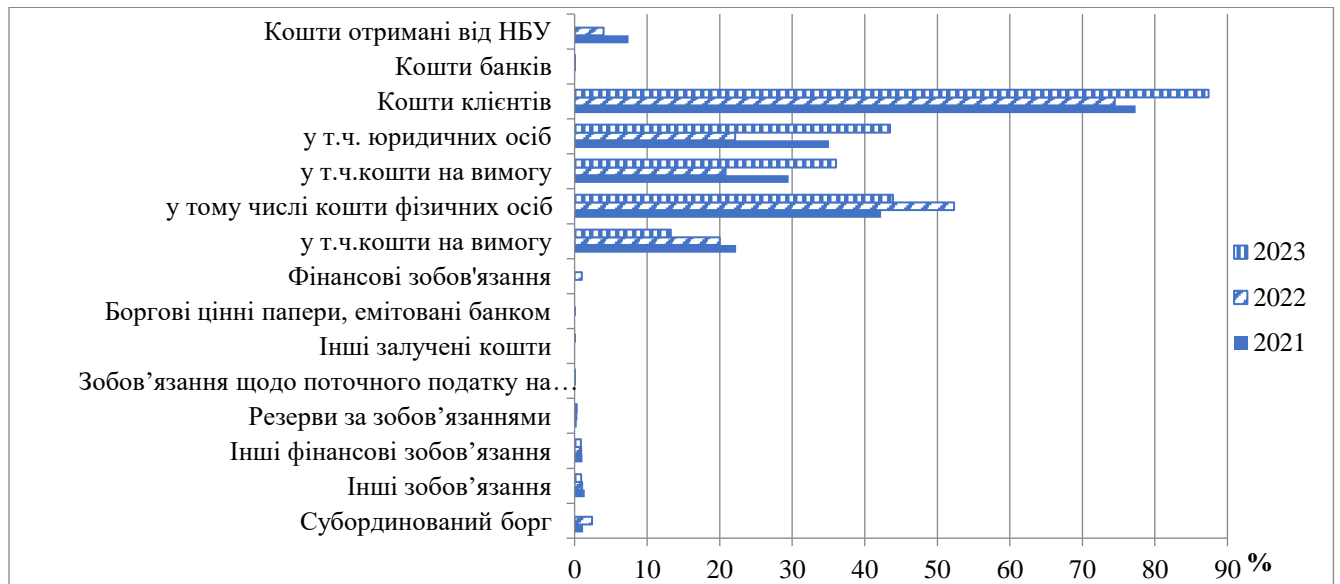

Рисунок 2.7 – Динаміка питомої ваги зобов'язань АТ «Сенс Банк» за 2021-2023 рр.
(побудовано на основі [20])

Питома вага коштів клієнтів скоротилась з 77,34% у 2021 р. до 74,46% у 2022 р. та зросла до 87,40% у 2023 р., що підтверджує на практиці віднесення НБУ АТ «Сенс Банк» до групи спеціалізованих ощадних банків. Як було зазначено вище, кошти фізичних осіб переважають у гривневому вимірі коштів юридичних, і їх частка зросла із 42,27% у 2021 р. до 52,32% у 2022 р., проте дещо скоротилась до 43,91% у 2022 р. Питома коштів юридичних осіб, хоча і скорочувалась суттєво у 2022 році до 22,13%, зросла до 43,48% у 2023 р. Протягом 2021-2022 років від 7,45% до 3,99% становили кошти отримані від НБУ, проте у на кінець періоду у 2023 році такого виду зобов'язань не спостерігалось. Кошти банків становлять в пасивах АТ «Сенс Банк» менше 1%, тобто банк практично не залучає ресурси на міжбанківському ринку. Субординований борг коливався в діапазоні 1-2% протягом 2021-2022 років, а в 2023 вже не спостерігався. Решта груп зобов'язань становлять менше 1% в пасивах. Далі розглянемо склад та структуру власного капіталу АТ «Сенс Банк» (таблиця 2.9 та рисунок 2.8).

Таблиця 2.9 – Динаміка власного капіталу АТ «Сенс Банк» за 2021-2023 рр.

Власний капітал	Роки			Абсолютне відхилення, тис.грн		Відносне відхилення, %	
	2021	2022	2023	2022/2021	2023/2022	2022/2021	2023/2022
Статутний капітал	28 726 248	5 069 262	28 726 248	-23 656 986	+23 656 986	-82,4	+466,7
Емісійні різниці	2 367 571	811 229	2 367 571	-1 556 342	+1 556 342	-65,7	+191,8
Резервні та інші фонди банку	1 536 486	3 658 499	1 868 398	+2 122 013	-1 790 101	138,1	-48,9
Резерви переоцінки	26 355	6 368	636 634	-19 987	+630 267	-75,8	+9897,8
Нерозподілений прибуток (Непокритий збиток)	(19 723 678)	3 533 743	(22 153 396)	+23 257 422	-25 687 140	-117,9	-726,9
Усього власного капіталу	12 932 981	13 079 100	11 445 455	+146 119	-1 633 646	+1,1	-12,5

Джерело: розраховано на основі [20]

З таблиці 2.9 бачимо, що власний капітал банку в цілому за досліджений період дещо скоротився: на 1 487 млн грн або 11,5%, проте слід відмітити, що у 2022 році він зріс на 1,1%, а вже у 2023 році суттєво скоротився на 12,5%. Негативним явищем є наявність у складі власного капіталу непокритого збитку, котрий значно зменшує загальну капіталізацію АТ «Сенс Банк» (рисунки 2.8).

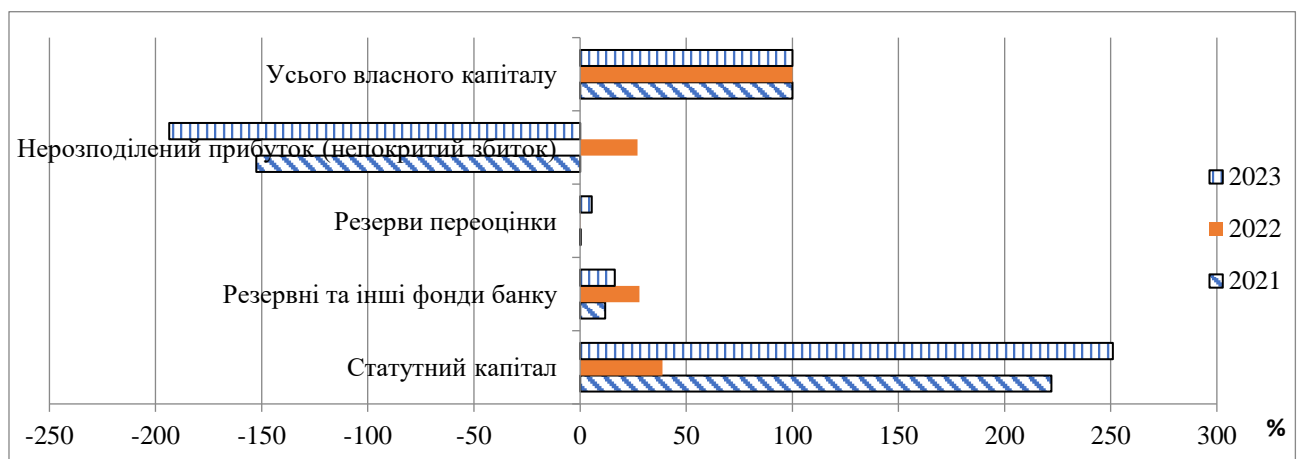

Рисунок 2.8 – Динаміка структури власного капіталу АТ «Сенс Банк» за 2021-2023 рр. (побудовано на основі [20])

Як видно з рисунку 2.7 непокритий збиток складає до половини від статутного капіталу, відповідно, тим самим дає підстави для негативного висновку щодо ситуація із капіталізацією банку.

Відповідно до свого статуту АТ «Сенс Банк» має основною метою отримання прибутку, отже динаміку проаналізуємо його фінансових результатів протягом останніх трьох років (рисунок 2.9).

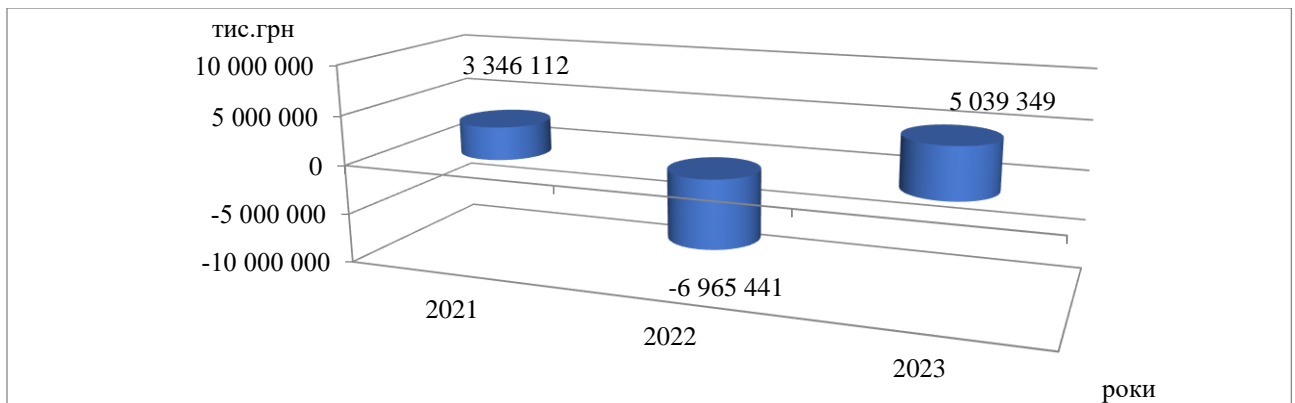

Рисунок 2.9 – Динаміка прибутку (збитку) АТ «Сенс Банк» за 2021-2023 рр.
(побудовано на основі [20])

У кризовому 2022 році поряд із скороченням активів та залучених коштів банк отримав збитки у сумі майже 7 млрд грн. Як бачимо з прибутком АТ «Сенс Банк» спрацював у двох з трьох років дослідженого періоду, а збитковим був лише у 2022 р., коли виклики та загрози постали перед усією країною. Проте вже у 2023 році зміг так організувати свою діяльність, що отримав прибуток у сумі близько 73% величини збитку попереднього року. Отже, ситуація із прибутковістю цього націоналізованого банку потребує особливої уваги аби не потрапляти у збиткову зону знову.

У таблиці 2.10 наведено показники дотримання банком економічних нормативів НБУ.

Як бачимо з даних таблиці 2.10 АТ «Сенс Банк» в основному дотримується визначених НБУ пруденційних нормативів. Лише у 2021-2022 рр. за нормативом Н9 (максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств,

наданих одному інсайдеру) спостерігалось перевищення допустимої межі ризику. Після процедури націоналізації ця проблема зникла.

Таблиця 2.10 – Дотримання АТ «Сенс Банк» пруденційних нормативів НБУ у 2021-2023 рр.

Назва нормативу	Нормативне значення	Роки			Відхилення	
		Станом на 01.01.2022	Станом на 01.01.2023	Станом на 01.01.2024	2022/2021	2023/2022
Нормативи капіталу:						
H1	200 млн грн.	11434,0	7180,0	9097,4	-4253,9	+1917,3
H2	не менше 10%	12,12	11,72	15,44	-0,41	+3,73
H3	не менше 7%	8,93	9,29	15,40	+0,37	+6,11
Нормативи ліквідності:						
NSFR	з 1.10.21 -90%; з 1.04.22 -100%	121,90	109,29	180,34	-12,61	+71,06
Нормативи кредитного ризику:						
H7	не більше 25%	14,72	24,42	17,45	+9,70	-6,97
H8	не більше 800%	96,28	252,17	136,72	+155,89	-115,45
H9	не більше 5%	12,20	11,25	0,01	-0,95	-11,24
Нормативи інвестування:						
H11	не більше 15%	0,067	0,005	0,004	-0,062	-0,001
H12	не більше 60%	0,436	0,005	0,004	-0,431	-0,001
Валютна позиція:						
Л13-1	не більше 15%	8,83	3,68	1,17	-5,15	-2,51
Л13-2	не більше 15%	0,64	2,45	2,03	+1,81	-0,42
LCR - коефіцієнт покриття ліквідністю:						
LCR _{ВВ}	мінімум 100%	193,77	311,28	432,14	+117,50	+120,87
LCR _{ІВ} -		444,17	471,67	635,46	+27,51	+163,78

Джерело: складено на основі [20]

Зазначимо, що НБУ ухвалив рішення про незастосування заходів впливу за недотримання економічних нормативів, якщо такі порушення виникли після 24.02.2022 р [25]. У наступному пункті кваліфікаційної роботи проведемо аналіз доходів АТ «Сенс Банк» у 2021-2023 рр.

2.2 Напрями вдосконалення формування доходів банків на основі аналізу особливостей діяльності АТ «Сенс Банк» в 2021-2023 роках

Формування фінансового результату діяльності банківської установи напряму залежить від співставлення усіх доходів та усіх витрат. Завданням номер один для банку є збільшення доходів за можливої мінімізації рівня витрат, тоді і відбудеться формування прибутку – як основного результату.

В таблиці 2.11 наведена динаміка доходів, витрат та фінансових результатів АТ «Сенс Банк» за 2021-2023 рр.

Таблиця 2.11 – Динаміка доходів, витрат та фінансових результатів АТ «Сенс Банк» за 2021-2023 рр.

Показник, тис.грн	Роки			Абсолютне відхилення, тис.грн		Відносне відхилення, %	
	2021	2022	2023	2022/ 2021	2023/ 2022	2022/ 2021	2023/ 2022
Чистий процентний дохід	6 332 587	6 972 564	5 539 510	+639 977	-1 433 054	+10,1	-20,6
Чистий комісійний дохід	3 858 832	2 842 416	2 352 110	-1 016 416	-490 305	-26,3	-17,2
Торговий результат	1 066 262	2 563 148	1 482 715	+1 496 886	-1 080 433	+140,4	-42,2
Інші операційні доходи	828 940	1 153 258	3 336 622	+324 317	+2 183 364	+39,1	+189,3
Інші доходи	609 460	192 475	209 653	-416 986	+17 178	-68,4	+8,9
Всього доходів	12 696 081	13 723 860	12 920 609	+1 027 779	-803 251	+8,1	-5,9
Відрахування до резервів	2 162 617	12 659 463	1 322 884	+10 496 845	-11 336 579	+485,4	-89,6
Адміністративні та інші витрати	7 185 474	8 028 336	6 833 962	+842 863	-1 194 374	+11,7	-14,9
Всього витрат	9 348 091	20 687 799	8 156 846	+11 339 708	-12 530 953	+121,3	-60,6
Прибуток/ (збиток) до оподаткування	3 347 990	(6 963 939)	4 763 764	-10 311 929	+11 727 703	-308,0	-168,4
Податок	1 877	1 502	(275 585)	-375	-277 087	-20,0	-18444,1
Прибуток/ (збиток) після оподаткування	3 346 112	-6 965 441	5 039 349	-10 311 553	+12 004 790	-308,2	+172,3

Джерело: розраховано на основі [20]

Чистий процентний дохід банку зріс у 2022 р. на 10,1%, проте вже у 2023 р. скоротився на 20,6%, в цілому ж за період скорочення його склало -793 077 тис.грн або ж -12,5%.

Чистий комісійний дохід демонстрував за період чітку тенденцію скорочення: на -26,3% у 2022 р. та на -17,2% у 2023 р., в цілому ж за період скорочення його склало – 1 506 721 тис.грн або ж -39%.

Натомість, торговий результат банку протягом усього періоду набував додатного значення та зріс у 2022 р. на +140,4%, але скоротився на -42,2% зріс у 2023 р.

Чітку тенденцію зростання демонстрували інші операційні доходи, що зросли на +39,1% у 2022 р. та на +189,3% у 2023 р., в цілому ж період зростання становило 2 507 681 тис.грн або ж +302,5%.

Всього сума доходів АТ «Сенс Банк» за 2021-2023 рр. зросла у 2022 р. на +8,1%, а у 2023 р. скоротилась на -5,9%. На їх фоні аналогічною була динаміка загальних витрат банку: у 2022 р. вони зросли на +121,3%, а у 2023 р. скоротились на -60,6% (рисунок 2.10).

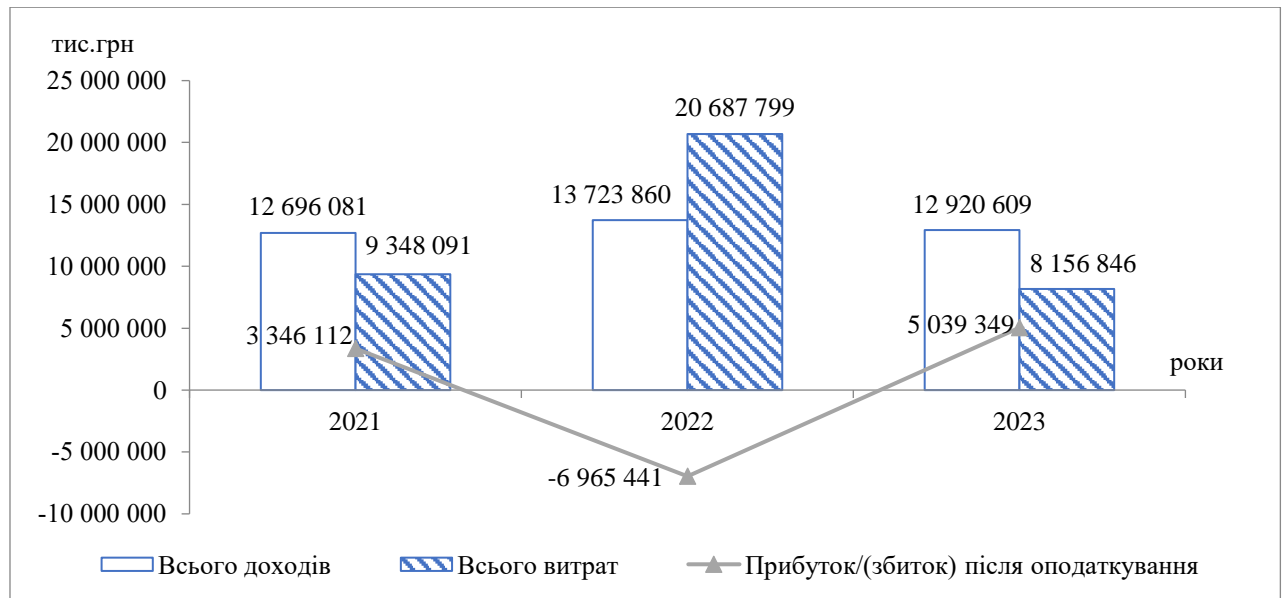

Рисунок 2.10 – Динаміка доходів, витрат та прибутку (збитку) АТ «Сенс Банк» за 2021-2023 рр. (побудовано на основі [20])

Бурхливий ріст витрат у 2022 р. спричинився до отримання АТ «Сенс Банк» збитків у цьому році, сума яких була майже у 2 рази більшою за прибуток попереднього 2021 р. Серед складових витрат найбільшу частку займали у 2022 р. відрахування до резервів, що зросли на +485,4% і становили 61,2% всіх витрат банку. З них 93,7% припадало на чисте збільшення резервів під заборгованість за наданими кредитами клієнтам, тобто дуже яскраво проявилась криза із непрацюючими кредитами.

Далі проаналізуємо детально склад та структуру доходів АТ «Сенс Банк» за 2021-2023 рр. (таблиця 2.12).

Таблиця 2.12 – Динаміка складових доходів АТ «Сенс Банк» за 2021-2023 рр.

Показник, тис.грн	2021		2022		2023	
	тис.грн	%	тис.грн	%	тис.грн	%
Процентні доходи	10 093 038	79,5	11 659 710	85,0	11 183 388	86,6
- доходи від операцій з юридичними особами	3 062 138	24,1	3 518 270	25,6	3 230 372	25,0
- доходи від операцій з фізичними особами	5 501 137	43,3	6 684 796	48,7	3 865 535	29,9
- доходи від операцій з цінними паперами	1 529 764	12,0	1 456 644	10,6	4 087 480	31,6
Чистий процентний дохід	6 332 587	49,9	6 972 564	50,8	5 539 510	42,9
Комісійні доходи	5 641 465	44,4	4 318 792	31,5	4 699 775	36,4
Чистий комісійний дохід	3 858 832	30,4	2 842 416	20,7	2 352 110	18,2
Торговий результат	1 066 262	8,4	2 563 148	18,7	1 482 715	11,5
- результат від переоцінки	(64 640)	(0,5)	1 728 572	12,6	848 765	6,6
- результат від операцій з купівлі-продажу	1 107 957	8,7	809 792	5,9	531 191	4,1
- результат від операцій з фінансовими активами та зобов'язаннями	22 944	0,2	24 784	0,2	102 759	0,8
Інші операційні доходи	828 940	6,5	1 153 258	8,4	3 336 622	25,8
Інші доходи	609 460	4,8	192 475	1,4	209 653	1,6
Всього доходів	12 696 081	100,0	13 723 860	100,0	12 920 609	100,0

Джерело: розраховано на основі [20]

Найбільшу частку в структурі доходів АТ «Сенс Банк» займають процентні доходи: 79,5% у 2021 р., 85,0% у 2022 р, 86,6% у 2023 р., що цілком логічно, адже в активах кредити займають більше половини, хоча у 2023 р. відбулось зміщення фокусу на цінні папери, але ж і вони належать до підпроцентних активів. Питома вага комісійних доходів та чистого комісійного доходу, що є другим за величиною джерелом доходів банку, поступово зменшується: з 40,4% та 30,4% у 2021 р. до 31,5% та 20,7% у 2022 р. та до 36,4% та 18,2% у 2023 р. Зауважимо, що хоча частка комісійних доходів у 2023 р. і зросла в порівнянні із 2022 р., проте комісійні витрати також зросли ще більшими темпами, і тому вже питома вага чистого комісійного доходу скоротилась до 18,2%. Відмітимо також і зростання питомої ваги торгового результату на додачу до того, що протягом усього періоду торговий результат був додатнім. Питома вага його зросла з 8,4% у 2021 р. до 18,7% у 2022 р. та дещо скоротилась до 11,5% у 2023. Більше всього у складі торгового доходу є надходжень в результаті від операцій з купівлі-продажу.

Оскільки, найбільшу частку займають процентні доходи, то розглянемо їх детальніше, у таблиці 2.13 наведено аналіз процентних доходів АТ «Сенс Банк» за 2021-2023 рр.

Таблиця 2.13 – Аналіз процентних доходів АТ «Сенс Банк» за 2021-2023 рр.

Показники	Роки			Абсолютне відхилення, (+/-)		Відносне відхилення, %	
	2021	2022	2023	2022/ 2021	2023/ 2022	2022/ 2021	2023/ 2022
1	2	3	4	5	6	7	8
Активи підпроцентні, тис.грн	100 830 110	96 832 293	152 705 556	-3 997 816	+55 873 263	-4,0	+57,7
Процентні доходи, тис.грн	10 093 038	11 659 710	11 183 388	+1 566 672	-476 322	+15,5	-4,1
Процентні доходи за кредитами, тис.грн	8 563 275	10 203 066	7 095 907	+1 639 791	-3 107 159	+19,1	-30,5
Частка процентних доходів за кредитами, %	84,8	87,5	63,5	+2,7	-24,1	+3,1	-27,5

Кінець таблиці 2.13

1	2	3	4	5	6	7	8
Процентні доходи за цінними паперами, тис.грн	1 529 764	1 456 644	4 087 480	-73 120	+2 630 837	-4,8	+180,6
Частка процентних доходів за цінними паперами, %	15,2	12,5	36,5	-2,7	+24,1	-17,6	+192,6
Середня процентна ставка за підпроцентними активами, %	10,0	12,0	7,3	+2,0	-4,7	+20,3	-39,2

Джерело: розраховано на основі [20]

Аналізуючи проведені розрахунки, можна зробити висновок, що факторами зростання процентних доходів банку є: збільшення залишків за статтями підпроцентних активів; збільшення середнього рівня процентної ставки за підпроцентними активами.

Наприклад, у 2022 р. сума підпроцентних активів зменшилась на 3 997 816 тис. грн або на 4%, проте середня процентна ставка зросла на 2% в абсолютному або ж на 20,3% у відносному вимірі, і відповідно сума процентних доходів зросла на +15,5%. Тобто скорочення обсягу «працюючих» активів було перекрито за рахунок зростання їх «ціни».

Натомість, у 2023 р. середня процентна ставка скоротилась на -4,7% в абсолютному або ж на -39,2% у відносному вимірі, і лише зростанням обсягу підпроцентних активів на +57,7% вдалось не допустити пропорційного скорочення процентних доходів на ті ж -39,2%, а лише на -4,1%.

На рисунку 2.11 показано зміщення у 2023 р. акценту на процентні доходи від цінних паперів у структурі процентних доходів АТ «Сенс Банк» за 2021-2023 рр.

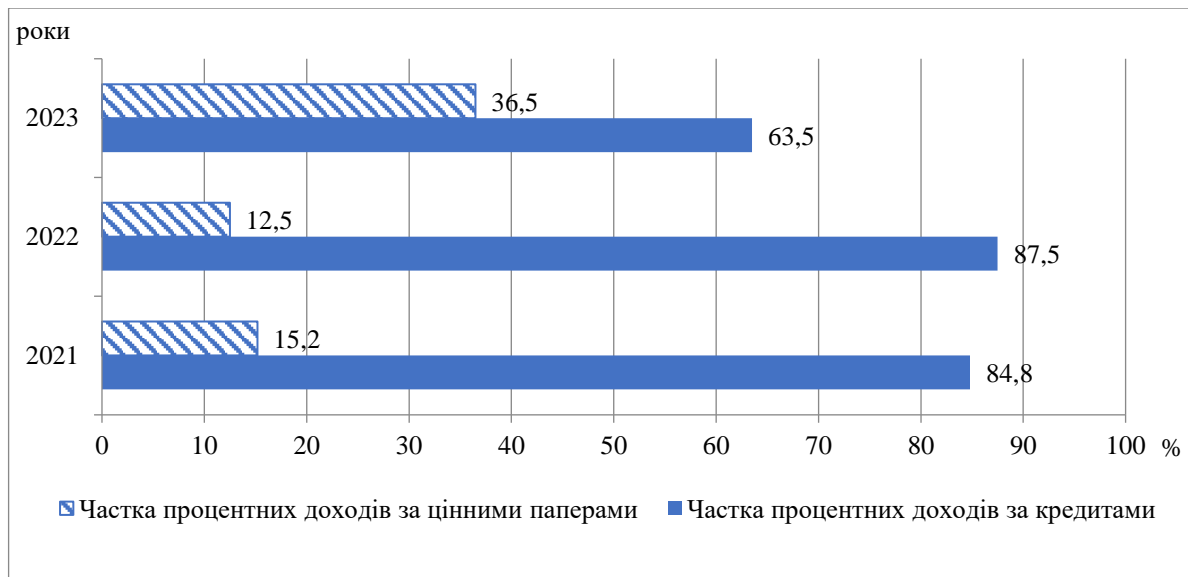

Рисунок 2.11 – Динаміка структури процентних доходів АТ «Сенс Банк» за 2021-2023 рр. (побудовано на основі [20])

Проведений нами аналіз динаміки складу та структури доходів АТ «Сенс Банк» та факторів впливу на їх обсяги дає змогу зробити наступні узагальнення:

- після «провального» в сенсі прибутковості 2022 р. банк зміг вже в наступному 2023 р. вийти із збиткової зони, та отримати чистий прибуток, навіть більший ніж у 2021 р.;

- отримання значного збитку у 2022 р. спричинено зростанням витрат на формування резервів, зокрема за кредитами клієнтів, відповідно потрібно дуже уважно працювати із позичальниками щодо непрацюючих кредитів з метою відновлення виплат заборгованостей та поліпшення якості цієї частини активів;

- хоча процентні доходи займають переважну частину у доходах банку, а в складу самих цих доходів переважають процентні доходи за кредитами, у 2023 р. значно зросла частка процентних доходів від цінних паперів, що свідчить про пошук банком нових джерел формування доходів для покриття витрат і генерування чистого прибутку;

- значною є частка комісійних доходів у загальних доходах банку, хоча вона і скоротилась у дослідженому періоді проте це також свідчить про пошук

банком нових джерел формування доходів для покриття витрат і генерування чистого прибутку.

Сьогоднішній банківський ринок в Україні характеризується скороченням традиційних кредитних операцій, наростання ролі вкладення у державні цінні папери, а також розвитком нетрадиційних комісійних операцій. Причинами цьому є: посилення конкуренції між банками та установами небанківського сектору, необхідність оптимізації обслуговування клієнтів через підвищення якості послуг, потреба у зменшенні ризиковості банківської діяльності, потреба у залученні все більше нових клієнтів, а також специфічні потреби клієнтів сегменту «преміум» та надання їм комплексного обслуговування.

До операцій банків, котрі мають значний потенціал для розвитку в Україні, можемо віднести ті, що зображені на рисунку 2.12.

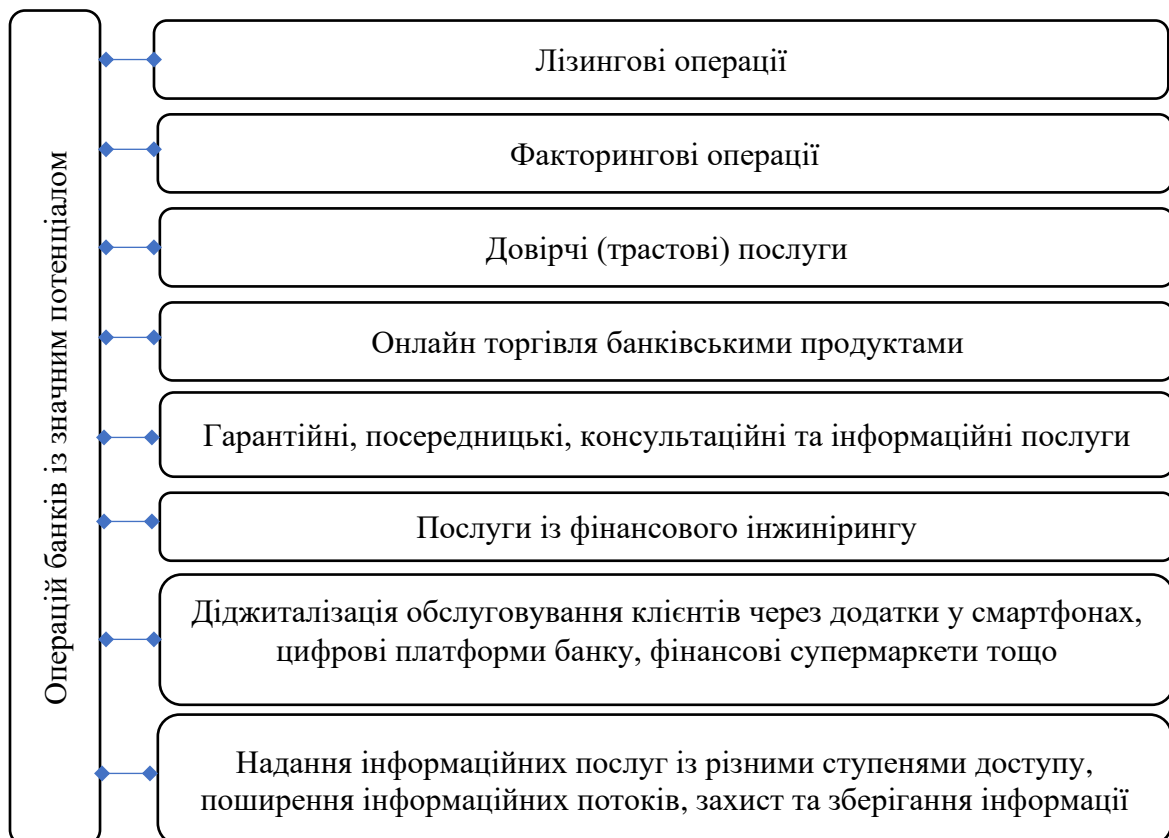

Рисунок 2.12 – Види банківських операцій, котрі мають значний потенціал для розвитку в Україні (запропоновано автором)

Нетрадиційність більшості цих послуг не пов'язана із новизною, оскільки більшість з них здійснюють протягом тривалого періоду банківництва у світі. Однак, у вітчизняному банківському секторі ці операції ще не повністю розкрили свій потенціал щодо генерування доходів, і саме тому виступають резервом розвитку. Розвиток їх є залежним від загального рівня діджиталізації економіки та банківського сектору, адже посилення діджиталізації економіки України матиме позитивний вплив на зростання обсягів банківських доходів.

Використовуючи сучасні засоби захисту та банківську мережу, банки можуть надавати інформаційні послуги із різними ступенями доступу: одержання інформації; використання інформації; поширення інформаційних потоків; захист та зберігання інформації. Отже, збільшення обсягів банківських доходів на сьогодні обмежено «стелею» комісій за обслуговування рахунків клієнтів та валютних операцій, а також існує перелік нетрадиційних для вітчизняних банків операцій, розвиток котрих посприяє зростанню питомої ваги комісійних доходів у загальному обсязі доходів банку та банківської системи загалом.

Висновки

Відповідно до поставленої мети у ході дослідження було обґрунтовано теоретико-організаційні та нормативно-правові основи процесу формування доходів банку та розроблено напрями його вдосконалення.

У першому розділі кваліфікаційної роботи проаналізовано погляди науковців на сутність поняття «доходи банку», та на основі визначень із законодавства та визначень науковців, було зроблено висновок про те, що доходи банку розглядаються: як сукупний результат від здійснення банківської діяльності та від змін в балансі активів та пасивів. Таким чином, сутність доходів банку необхідно розглядати як з економічної, так і бухгалтерської точки зору. Також визначено, що джерела доходів комерційних банків розкриваються відповідно до видів банківських операцій та послуг та групуються за різними класифікаційними критеріями та характерними ознаками. Відповідно, за формою отримання доходи банку розподіляються на процентні та непроцентні, останні включають комісійні та інші. А також особливості формування доходів банку розкриваються в розрізі видів діяльності за НП(С)БО 1: операційної, інвестиційної та фінансової. Загальний механізм формування доходів банку полягає у тому, що акумулюють депозити клієнтів та сплачують відсотки за користування ними, а далі банки або інвестують ці залучені кошти у цінні папери, або надають кредити клієнтам-позичальникам. Чистий процентний спред є визначальним фактором прибутку банку.

Проведений аналіз законодавчого нормування банківської діяльності показав, що державне регулювання банківської діяльності базується на протекційних та превентивних заходах. Прагнення отримання якомога більших доходів може призвести до наростання рівня ризику банку. Важливе місце у системі державного регулювання банківської діяльності займає нагляд, що здійснює НБУ. Ключовим тут є аспект орієнтації нагляду на реальні ризики

банківської діяльності відповідно до методичних вказівок з інспектування банків «Система оцінки ризиків»

У другому розділі кваліфікаційної роботи проведено аналіз формування доходів банків України, які протягом останніх трьох років зазнає суттєвого впливу чинників «*force majeure*» і постійно «тримає удар». Адже система не зазнала економічного краху, навіть під загрозою фізичного знищення в умовах ведення активних бойових дій на території нашої країни. Пандемія дала суттєвий поштовх для стрімкого запровадження цифрових інновацій та систем дистанційного обслуговування та спілкування із клієнтами. Основними трендами на банківському ринку 2021-2023 рр. є зростання як кредитного, так і портфеля цінних паперів банківської системи, як двох основних джерел формування процентних доходів, хоча останній зростає набагато більш значними темпами. Прибуток 2023 року перевершив навіть 2021 рік, що до того вважався рекордним. Варто також відмітити і рекордну суму податку на прибуток, що сплатили банки у 2023 році, адже у порівнянні із попередніми роками вона є більшою 10 разів. Якісні показники прибутковості – ROE та ROA повторюють динаміку коливань чистого прибутку, адже він лежить в основі їх розрахунку. Позитивним є зростання показника чистого спреду, що свідчить про ефективність процентної політики банківської системи в цілому.

АТ «Сенс Банк» є одним з націоналізованих державних банків та віднесений до системно важливих, що забезпечує стабільність усієї банківської системи України. Аналізований період діяльності банку майже повністю весь проходив в умовах дії воєнного стану, а до нього – в умовах карантинних обмежень через пандемію, відповідно сам факт виживання банку в таких складних умовах вже є позитивним. Найгіршим за результатами для банку став кризовий 2022 рік, що й не дивно. Суттєво скоротились чисті активи, надані кредити та кошти клієнтів, хоча натомість зріс власний капітал, але фінансовий результат року – чистий збиток – був у 2 рази більшим ніж чистий прибуток у попередньому 2021 році. Проте вже за результатами роботи у 2023 році банк знову у прибутковій зоні, із чистим прибутком, що становить 2/3 збитку

попереднього року. Позитивними також є якісні показники роботи банку, такі як мультиплікатор капіталу та чистий процентний спред.

Проведений нами аналіз динаміки складу та структури доходів АТ «Сенс Банк» та факторів впливу на їх обсяги дає змогу зробити наступні узагальнення:

- після «провального» в сенсі прибутковості 2022 р. банк зміг вже в наступному 2023 р. вийти із збиткової зони, та отримати чистий прибуток, навіть більший ніж у 2021 р.;

- отримання значного збитку у 2022 р. спричинено зростанням витрат на формування резервів, зокрема за кредитами клієнтів, відповідно потрібно дуже уважно працювати із позичальниками щодо непрацюючих кредитів з метою відновлення виплат заборгованостей та поліпшення якості цієї частини активів;

- хоча процентні доходи займають переважну частину у доходах банку, а в складу самих цих доходів переважають процентні доходи за кредитами, у 2023 р. значно зросла частка процентних доходів від цінних паперів, що свідчить про пошук банком нових джерел формування доходів для покриття витрат і генерування чистого прибутку;

- значною є частка комісійних доходів у загальних доходах банку, хоча вона і скоротилась у дослідженому періоді проте це також свідчить про пошук банком нових джерел формування доходів для покриття витрат і генерування чистого прибутку.

У світлі окреслених проблем банку варто активізувати роботу щодо нетрадиційних комісійних та цифровізованих банківських послуг з метою нарощення доходів та втримання у прибутковій зоні. За результатами проведених в роботі досліджень запропоновано пріоритетні напрямки вдосконалення процесу формування доходів банків загалом та АТ «Сенс Банк», зокрема.

Список використаних джерел

1. Аналіз банківської діяльності : підручн. за ред. А. М. Герасимовича. – К.: КНЕУ, 2006. – 600 с.
2. Булюк В. В. Динаміка структурних показників доходів і витрат банків України / В. В. Булюк // Приазовський економічний вісник. – 2020. – Випуск 2(19). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cutt.ly/mer3234p> (дата звернення: 17.05.2024)
3. Варцаба В. І. Проблеми забезпечення фінансової стійкості банківської системи України / В. І. Варцаба // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2018. – № 1 (51). – С. 311-316.
4. Держава забезпечує понад 50% процентних доходів банків // Financial club [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cutt.ly/der301mj> (дата звернення 17.05.2024)
5. Енциклопедія банківської справи України : енциклопедія / за ред. В. С. Стельмаха – К.: Молодь, Ін Юре, 2001. – 680 с.
6. Жаворонок А.В. Вплив комісійних надходжень на формування доходів комерційного банку / А.В. Жаворонок, А.О. Вікнянська, Д.Г. Савчук // Причорноморські економічні студії. Гроші, фінанси і кредит. – 2020. – № 50-2. – С.117-124.
7. Зайцева Л. О. Банківська система України: стан, проблеми розвитку / Л. О. Зайцева // Бізнес -Інформ: економіка, фінанси, грошовий обіг і кредит. – 2018. – № 1. – С. 280-285.
8. Коблянська Г. Ю. Методика і організація обліку доходів і витрат комерційних банків / Г. Ю. Коблянська // Modern Economics. – 2019. – №13. – С.130-134.
9. Корчинська О. Ефективність застосування сучасних інформаційних технологій у маркетинговій діяльності банків в Україні / О. Корчинська, М. Веселова // Вісник АПСВТ. – 2017. – № 1. – С. 64–70.
10. Костюк В. А. Управління доходами та витратами банку / В. А. Костюк, В. Є. Дятленко // Гроші, фінанси і кредит. – 2020. – № 12. – С.150-154.

11. Криклій О. А. Управління прибутком банку: монографія / О. А. Криклій, Н.Г. Маслак – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – 136 с.
12. Кушнарєва А. А. Аналіз фінансових результатів діяльності банківської системи України / А. А. Кушнарєва, А. В. Бурковська // Наукові праці. Економіка. – 2017. – Випуск 290. Т. 302. – С. 20–26.
13. Макаренко Ю. П. Доходи і витрати у забезпеченні прибутковості комерційних банків України / Ю. П. Макаренко, К. С. Мороховець // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – №10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cutt.ly/ler32Vq5> (дата звернення: 17.05.2024)
14. Малиновська І. О. Сутність активних операцій комерційних банків / І. О. Малиновська // Modern Economics. – 2017. – №6. – С.145–152.
15. Марцин В. С. Методологічні засади формування фінансово–кредитної політики банку в період виходу з кризи / В. С. Марцин // Економіка розвитку. – 2013. – № 1(53). – С. 12–16.
16. Методика розрахунку пруденційних нормативів регулювання діяльності банків в Україні : рішення Правління НБУ № 803–рш, від 15.12.2017 р. // Офіційний сайт НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cutt.ly/wer33nTU> (дата звернення 17.05.2024)
17. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» : постанова Правління НБУ № 104, від 15.03.2004 р. // Офіційний сайт ВРУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cutt.ly/her32poS> (дата звернення: 20.05.2024)
18. Мироненко М. Ю. Банки та банківська діяльність: підручник. – Київ: ТОВ «Меркьюрі–Поділля», 2017. – 411 с.
19. Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ, МСФЗ для МСП, включаючи МСБО та тлумачення КТМФЗ, ПКТ) // Офіційний сайт ВРУ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cutt.ly/xer39xlC> (дата звернення 17.05.2024)
20. Наглядова статистика НБУ // Офіційний сайт НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cutt.ly/Cer32qLL> (дата звернення: 20.05.2024)

21. Офіційний сайт АТ «Сенс Банк» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://sensebank.ua/> (дата звернення 17.05.2024)
22. Парасій–Вергуненко І.М. Аналіз банківської діяльності : навч.–метод. посібн. / І.М. Парасій–Вергуненко. – К.:КНЕУ, 2003.– 347 с.
23. Пригара І. О. Аналіз фінансової стійкості комерційних банків / І. О. Пригара, В. Р. Кириллова // [Електронний ресурс]. – Режим доступу:: <https://cutt.ly/2er3VCTg> (дата звернення: 17.05.2024).].
24. Про банки і банківську діяльність : закон № 2121–III, від 07.12.2000 р.// Офіційний сайт ВРУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cutt.ly/Ser32cHC> (дата звернення (20.05.2024)
25. Про деякі питання діяльності банків України та банківських груп : постанова Правління НБУ № 23, від 25.02.2022 р. // Офіційний сайт ВРУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cutt.ly/Mer38gfM> (дата звернення 17.05.2024)
26. Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку операцій із фінансовими інструментами в банках України : постанова Правління НБУ № 14, від 21.02.2018 р. // Офіційний сайт ВРУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cutt.ly/ier32jZV> (дата звернення :20.05.2024)
27. Про затвердження НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : наказ МФУ № 73, від 07.02.2013 р. // Офіційний сайт ВРУ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cutt.ly/Per87tLA> (дата звернення: 06.05.2024)
28. Про затвердження нормативно-правових актів НБУ з бухгалтерського обліку: постанова Правління НБУ № 89, від 11.09.2017 р. // Офіційний сайт ВРУ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cutt.ly/aer86lUo> (дата звернення: 17.05.2024)
29. Про затвердження Правил бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України : постанова Правління НБУ № 17, від 27.02.2018 р. // Офіційний сайт ВРУ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cutt.ly/ber32WDY> (дата звернення (20.05.2024)

30. Реверчук С.К. Банківські доходи в умовах формування цифрової економіки України / С.К.Реверчук, О.І.Творидло // Scientific collection «Interconf». – №113. – С.121-145.

31. Рисін В. В. Фінансова стійкість банку: чинники та особливості забезпечення / В. В. Рисін, А. П. Біда // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cutt.ly/her39gTV> (дата звернення: 17.05.2024).

32. Сиромятнікова О. В. Фінансові результати діяльності банку як об'єкт аналітичного дослідження / О. В. Сиромятнікова // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://goo.gl/RMSPvn> (дата звернення: 12.05.2024)

33. Сисоєнко І. Аналіз процентних та комісійних доходів банківської установи / І. Сисоєнко, Д. Карлюка // Економіка та суспільство. – 2022. – №36 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cutt.ly/per8tnbG> (дата звернення: 29.05.2024).

34. Ситник Н. С. Банківська система : навч. посіб. / Н. С. Ситник, А. В. Стасишин, Н.З. Блащук-Девяткіна, Л.О. Петик. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. – 580 с.

35. Скоробагач І. О. Аналіз доходів та витрат малих і середніх банків України / І. О. Скоробагач // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cutt.ly/Cer32Pjn> (дата звернення: 29.05.2024).

36. Стойко О. Я. Банківські операції / О.Я. Стойко. – К.: Економіка, 2004. – 456 с.

37. Фатюха Н. Г. Основні підходи щодо визначення та класифікації доходів банківської установи / Н. Г. Фатюха, Т. А. Гришунова // Ефективна економіка. – 2019. – №7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cutt.ly/3er32Jy6> (дата звернення: 17.05.2024)

38. Шелудько В.М. Фінансовий ринок: підручник/ В.М. Шелудько.– К. : Знання, 2015. – 535 с.

39. Kosach I. A. Role of commission receipts in formation of the revenue of the commercial bank / I. A. Kosach, A. V. Zhavoronok, M. F. Fedyshyn, A. S. Abramova // Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice – 2021. – №4(31). – P. 22–30.

40. Wagner H. Analyzing a bank's financial statements / H. Wagner // Investopedia [Electronic resource]. – Access mode: <https://cutt.ly/Per3MAD6> (Accessed on: 29.05.2024).

Додатки